

HISTORISCHE OOGSLAG

OP HET VOORMALIG

KARTMUIZERSKLOOSTER

TE ZEELHEM,

DOOR F.-J. RAYMAEKERS, PRIESTER.

Zeelhem is een oud dorp, niet verre van Diest gelegen (1).

Wendelinus, die het *Dispargum castrum*, waervan Gregoor van Tours gewaegt, op den bodem van Diest wilde terug vinden, meende dat Zeelhem zynen naem gekregen had van Saligast, eenen der opstellers der Salische wetten, die volgens gemelden schryver hier omtrent het midden der iv^e eeuw moest verbleven hebben.

Om zyn gevoelen jegens het *Dispargum castrum* te kunnen

(1) Zeelhem telde, in 1840, 393 inwooners, die aldus verdeeld waren : Binnen den kring des dorps, 200; ten gehuchte Heesch-Hertenrode, 200; op de Heide en Schans, 170; ten Vinnenhoek, 23. In 1862 telde het er 633.

Het wordt bespoeld door de rivieren, den Demer en het Zwarte Water. Eer men de kunstwerken had uitgevoerd, tot het vergemakkelyken van den afloop der waters, was dit dorp jaerlyks tydens de wintermaenden aen overstromingen onderworpen.

Het voorkomen van die landstreek, tusschen de heuvelklingen besloten en met uitgestrekte waterplassen overdekt, waerin zich alles weerspiegelde, leverde dan iets schilderachtigs op.

De stadssecretaris van Diest, Godfried Jan Van Surpel, zegt in zyne schriften, dat nog te zynen tyde (1701) tusschen Herck, Haelen, Zeelhem, Linckhout en Lummen een uitgestrekt meer bestond, dat vele honderde bunders groot was.

staven, heeft Wendelinus opzettelyk een werk geschreven voor titel voerende : *Nativum solum legum Salicarum*, waerin hy vele ongerymdheden aen den dag legt, doch geen enkel bewysstuk aenhaelt, hetgeen doet zien, dat die wetten in de omstreken van Diest zyn opgesteld geweest (1).

Wy denken dat Zeelhem eerder zynen naem moet ontleend hebben aen deszelfs ligging en grondgesteltenis. Het oude woord *Zele* is immers niets anders dan eene moerassige en ziltige laegte, hetgeen, met het gekende *heim* vervoegd, er de beteekenis genoegzaam van aenduidt (2).

(1) Men moet echter bekennen dat het werk van Wendelinus met veel geleerdheid is opgesteld. Indien de bewysredenen, die by aenhaelt om te betoogen dat de Salische wetten omtrent Diest werden opgesteld niet genoegzaam grond zyn, brengt hy eventwel betrekkelijk deze landstreekvele historische byzonderheden aen den dag, die voor de oudheidkunde van het hoogste belang zyn. Iets wat met zekerheid kan geboekt worden is, dat de Franken hier een langdurig verlyf moeten gehad hebben, zoo als blykt uit het groot getal urnen of lykvaten, die men er onlangs ontdekt heeft, en waerover wy elders breedvoerig hebben gesproken. Wy denken dat de Franken uit Holland langs de Kempen naer Diest zyn opgetrokken. Immers in verschillende dorpen der Kempen, zoo als te Ravels, Casterlé, Meerhout, enz., zyn lykvaten ontdekt geweest van de zelfde stof en vorm, gelyk degenen, die men by Diest heeft gevonden.

Het werk van Wendelinus draegt voor titel : *Leges Salicæ illustratæ, illarum natale solum, demonstratum cum glossario Salico*, auctore Gottefrido Wendelino. Antwerpen, uit de Plantynsche drukkerij, 1649.

(2) Het woord *Zele* schynt geheel verwant te zyn met het oorspronkelyke woord *Goor*. Weinige woorden, gelyk wy zulks elders nog gezegd hebben, treft men in de nederduitsche tael aen, die in de zelfde beteekenis zoo vele verschillende vormen aennemen. Het oorspronkelyk *Goor* wordt by Kilian door *palus* en *lutum* vertaald. Immers de woorden *goor*, *goerte*, en by verkorting *goele*, *gole*, *gale*, *gele*, hebben de zelfde beteekenis. Hiervan stammen insgelyks af de woorden *zate*, *zole*, *zule*, *zile*, *zele*. Te Diest is een waterloop nog onder de benoeming van *Zouwe* gekend, iets wat men in de omstreken van Leuven door *zuel* of *zuelling* aenduidt. Indien men eenige opzoekingen wilde doen nopens de schryfwyze der oude benamingen van plaetsen omtrent lage gronden, vennen of moerassen gelegen, zou men weldra zien, dat zy meest al samengesteld zyn uit een der boven staende woorden. Hiervan hebben wy doorslaende bewyzen in de eigennamen der plaetsen *Gorsom*, by Sint-Truiden, *Goerdael*, by Tervuren, *Gullick*, *Geul*, *Zoerle-Parwys*, *Zolder*, *Zeelhem*, by Diest, *Wackerzele*, *Zallaken*, onder Rotselaar, *Zielenberg* of *Zuelenberg*, onder Lovenjoul, *Sollenberg*, onder Lubbeek, enz.

In de eerste helft der vii^e eeuw, gelyk de jaerboeken der abdy van Sint-Truiden ons leeren, hadden de ouders van den heiligen Trudo, Wiboldus en de gelukzalige Adela, hier hun gewoonlyk verblyf. De moeder van Sint-Trudo zou, volgens Gramaye, hier gestorven en begraven zyn geweest (1).

De opsteller van het oude levensbeschryf van Sint-Trudo, de priester Donatus, zegt dat die heilige geboren werd op de grenspalen van Hasbaniën. Wy zyn niet ongenegen het dorp Zeelhem voor deszelfs geboorteplaets te aenzien, hetgeen, even als Diest, dicht by de scheidingslinie gelegen was. Immers, wy vinden niet dat de ouders van Sint-Trudo elders bezittingen hebben gehad, die by die grenzen gelegen waren (2).

Hoe het ook geweest zy, er staet nergens aangeboekt tot wien de heerlykheid van Zeelhem, na de dood van Wibold en Adela, is overgegaen. Kwamen er de moniken van Sint-Truiden van in bezit en gaven deze het later over als een leengoed aen de graven van Loon? Gramaye zegt dat het vroeger den titel van graefschap droeg, iets wat hy verzekert in het stadsarchief van Diest te hebben gezien (3).

Geeraert, zoon van Arnold IV, heer van Diest, is de eerste dien wy met naem als heer van Zeelhem aengeteekend vinden. Hy liet uit zyne vrouw Lutgardis dry kinderen na :

Arnold, die na de dood zyns vaders in het bezit der heerlykheid kwam.

Mathild, die in den echt trad met Hendrik Berthout, heer van Gheel en Duffel.

(1) *Zelemi comitatus sive domini Diestæ*. appendix. Nomen et locus in ore ab annis amplius mille cum legam D. Trudonis Hasbani matrem Adelam hic vitam cum morte commutasse.

(2) *Acta Sanctorum Belgii*, tom. V, pag. 25. « Venerabilis igitur Trudo in Hasbanie finibus nobilissima Francorum prosapia ortus fuit. Erant autem parentes ejus locupletes valde tam in pecunie quam etiam in agrorum possessione. »

(3) Interjecto tempore dominos habuisse qui comitis titulo usi sunt ex archivis opidi Diestensis docetur. GRAMAYE, *Diestæ*, pag. 68.

Aleidis, die met Otto van Kuik door den huwelyksband vereenigd werd (1).

In 1280 ging Arnout, heer van Zeelhem, een verdrag aen met hertog Jan van Brabant, die hem al zyne rechten op de heerlykheid Elsloo, onder Vorst gelegen, toekende en bekrachtigde (2).

In 1288 sneuvelde onze ridder met het zwaerd in de hand op de vermaerde plein van Woeringen, na aldaer blyken van eene onverschrokken dapperheid te hebben gegeven.

Een tydgenoot van onzen ridder, Jan van Heelu, heeft zyne wapenfeiten in vlaemsche dichtmaet bezongen in zynen gekenden *Slag van Woeringen*, welke door de zorg van den te vroeg overledenen heer Frans Willems in 1836 in 't licht verscheen. Immers, wy vinden in dit belangryk gedicht, bladz. 291, het volgende over den heer van Diest en onzen Arnold geboekt :

Daer bi mach men groot wonder
Van dien van Dieste tellen ;
Want en constene gevellen
Noch met crachte bringen ter erden,
Die besten die met swerden
Des daegs opt veld ten stride quamen ;
Maer dat es waer, si namen
Die van Dieste, scade groot ;
Want bi hen bleef haer neve doot.
Een vromich ridder ende een stout,
Van Zeelhem her Arnout :
Sire sielen hebben God ghenade !
Hier mede willic die daden
Van dien van Dieste laten bliven ;
Want in mochtse niet volscriven
Alsoe groot alse sise dreven ;
Daer bi moetis nu begeben (5).

(1) Zie Butkens, *Trophées du Brabant*.

(2) Wy hebben dit charter doen drukken achter het *Chronicon Diestense*.

(5) *Rymkronyk van Jan van Heelu, betreffende den slag van Woeringen*, van het jaer 1288, uitgegeven met ophelderingen en aenteekeningen van J.-F. Willems. (*Collection de chroniques belges inédites, publiées par ordre du gouvernement.*)

Na de dood onzes ridders, ging de heerlijkheid over aen Mathild, die met Hendrik Berthout, heer van Gheel en Duffel gehuwd was. In 1294 hingen zy hunnen zegel aen een charter, waerin zy de bezitting van de goederen Blaerdonck, Varendonck, enz., aen de kanoniken der abdy van Averbode toekenden. In dit stuk komen zy voor als heer en vrouw van Zeelhem.

In eene oorkonde van 1307, waerin de afpaling van zekere goederen te Quaet-Moll, onder Ham, gelegen, en aen de abdy Averbode behoorende, aengeduid staet, vinden wy Otto van Kuik met des zelfs huisvrouw Aleidis als heer en vrouw van Zeelhem opgenoemd.

Omtrent 1337 was Zeelhem in het bezit van Thomas van Diest, die als heer dier plaets in eventydige oorkonden staet aengeteekend. Sints dan bleef die heerlijkheid aen het stamhuis van Diest behooren tot omtrent het jaer 1474, wanneer zy voor de schulden, door Johanna van Diest gemaakt, verpand stond; doch in het voorgenoemde jaer schonken de inwooners van Diest, by de inhuldiging van Wilhelm van Gulik en Elisabeth van Nassau, welke op 3 juny van dit jaer binnen onze stad plaets had, aen deze 21 honderd gulden, op voorwaerde dat hier voor de heerlijkheid Zeelhem zou terug worden gekocht; iets wat werkelyk gebeurde (1). In 1647 schonk prins Frederik-Hendrik van Oraniën het dorp Zeelhem aen den edelen heer Constantyn Huyghens van Zuilichem, in vergelding van zynen getrouwen dienst sedert lange jaren aen het huis van Oraniën-Nassau bewezen (2).

Reeds in 1439 was de burcht van Zeelhem in zulken staet van verval gekomen, dat zy geenzins geschikt meer was om bewoond te worden.

(1) Zie hierover het *Chronicon Diestense*.

(2) Wendelini, *Leges Salicæ illustratae*. Gramaye zegt dat korts vóór den tyd dat hy zyn *Diesta* schreef (1610), de heerlijkheid van Zeelhem door prins Philips-Willem van Oranien was afgestaan aen den heer Robrecht Moens.

Immers, wy lezen in de rekeningen der heerlijkheid van Diest, aen het voornoemde jaer, het volgende, waerin insgelijks over de burcht van Zeelhem wordt gewaagd :

« Van den borgh van Dyest, want die tot myns heeren behoef opengelegen heeft, dus nyet.

» Van den huse op Sint-Jans-velt toehoerende wilen heer Jan van Dyest, dat seer vervallen es.

» *Van den huse te Zelhem met den grachte, dat alle wuest legt.*

» Van den herberghe te Brüssel, minen jonckheer toehoerende, dat Amelryck Boets bewoent, die dat sculdich es te houdene van refectie en daerom nyet verhuert en es (1). »

Dit ridderlyk verblyf lag waarschynelyk ter plaetse, waer zich het gebouw bevindt, nog hedendaegs onder den naem van de *Schans* gekend, welk gebouw met breede grachten is omgeven.

Binnen de palen diens dorps ligt nog een ander erfgoed, hetgeen vroeger eene byzonderlyke heerlijkheid uitmaekte. Het is gekend onder den naem van den *Loobosch*, en is thands in een aengenaem zomerverblyf herschappen.

Ten jare 1463 werd dit kasteel, zynde toen de eigendom van den heer Jan Vilters, die zich vyandig had getoond aen den Brabantschen vorst, Karel-den-Stouten, door den hertog van Kleef ten gronde verwoest. Te dier gelegenheid werd het volgende latynsch versje gemaekt :

Pridie Lamberti Cleef Loobosch vespere vicit (2).

Het benoemingsrecht van den pastoor dezer parochie behoorde den abt des kloosters van Sint-Bernardus aen de Schelde. Zoo als blykt uit eene oorkonde der xiv^e eeuw was gemelde abt toen reeds in bezit van dit recht.

Op het grondgebied van Zeelhem, opwaerts het steedje

(1) Rekeningen der heerlijkheid van Diest in het Ryks-archief voor handen.

(2) *Chronicon Diestense*.

Halen, verheft zich een allezins uitgestrekte heuvel, onder den naem van den *Sint-Jans-berg* gekend.

Het was op die hoogte, dat zich in de eerste helft der xiv^e eeuw eene vergadering van Karthuizers kwam vestigen en onder het schaduwryk loover der eiken- en mastenboschen er hunne dagen in het gebed en zware boetpleging doorbrengen.

Op den eersten blik zou men die hoogte voor een oud ridderslyk verblyf houden, waervan de gebouwen door het verloop van den tyd eene nieuwe gedaente hebben gekregen; doch wanneer men den heuvel van dichters by beschouwt, bemerkt men weldra dat het vroeger een godsdienstig sticht moet geweest zyn. Immers, de kerk, de kloosterpanden, de verhevene ingangspoort, alles is nog in wezen; alleenlyk kan men zien dat de gebouwen een nieuwerwetsch voorkomen hebben ontfangen, sints de moniken, die hoogte hebben verlaten, welke thands tot een aengenaem zomerverblyf is ingericht.

Reeds ten jare 1744 maekte de schryver van het gekende werk: *Les Délices du Pays de Liège*, zyne lezers opmerkaem op de schilderachtige ligging van het Karthuizers klooster van Zeelhem en op de bekoorlyke uitzichten, die men er aantreft. Het schynt, zegt hy, dat die lieflyke hoogte hier door de handen des menschen is overgebracht geweest, om die plaets schoonheid en aengenaemheid by te zetten (1).

(1) De dichterlyke toon, op welken de opsteller van het werk: *Les délices du Pays de Liège*, de ligging van dit klooster afschildert, doet zien, dat deze, toen hy het voor de eerste maal kwam beschouwen, op hem een diepen indruk had gemaekt. Wy laten zyne beschryving hier letterlyk volgen:

« A une lieue de la ville de Diest, du côté de l'orient, on trouve une agréable colline qui s'élève du milieu d'une vaste plaine, où il semble qu'elle ait été transporté exprès pour l'ornement. De grands arbres qui la couvrent lui donnent de loin l'apparence d'un jardin; la rivière de Démer en baigne le pied et celles de Herck et de Gheet, qui en cet endroit la grossissent de leurs eaux, forment en ce lieu plusieurs canaux, qui en rendent l'accès difficile et solitaire. On aurait peine à deviner les charmes de ce lieu champêtre. Une immortelle verdure y brave la rigueur des hivers, et la nature n'a point de beauté dont il n'ait enrichi le paysage circonvoisin: ici ce sont de gras pâturages qui nou-

Van op dien heuvel beheerscht men de gansche landstreek. Aen deszelfs voet strekt zich de groene Demervallei uit, in welker midden de kronkelende rivier hare geele waters met gedruisch voortrolt. Zuidwaerts ziet men de torens van de gemeenten Halen, Herck, Donck, enz.; westwaerts heeft men de stad Diest in het verschiet, die zich met hare kerken en gebouwen achter het loover van de beukenboomen der Warande verheft; oostwaerts valt het oog op de donkerverwige mastenbosschen der Kempen en het Land van Luik, boven welke de klokkentorens van menigvuldige dorpen hunne hooge spitsen en vergulde weérhanen vertoonen.

Het zal derhalve den lezer niet onaengenaem zyn nopens het aloude Karthuizerssticht van Zeelhem eenige historische aenteekeningen aen te treffen, waerover nooit eenig schryver opzettelyk heeft gehandeld, en hetgeen eventwel verscheidene geleerden heeft opgeleverd, die aen Staet en godsdienst zich verdienstelyk hebben gemaakt (1).

rissent un bétail nombreux; là des terres arables récompensent richement l'habitant; ailleurs les villes de Diest, Beringhen, Sichem, de Halen et de Herck, avec plusieurs villages florissants, font connaitre combien ce canton est riche et peuplé. Plus loin de grands bois terminent l'horizon et ressemblent à une large muraille aboutissante à des montagnes arides qui se montrent dans l'éloignement et forment un parfait contraste avec les objets les plus proches. Les rivières font une des richesses de ces lieux, et outre qu'elles y portent l'abondance, elles en embellissent encore le coup d'œil.

» Quelquefois roulant leurs eaux avec plus d'impétuosité, elles inondent la plupart de ces campagnes, qui paraissent alors comme de petites mers, et forment pour ainsi dire un changement de décoration d'autant plus amusant que le retour réglé de ces inondations prévient l'effroi qu'elles pourraient causer. C'est au haut de cette colline qu'on trouve la Chartreuse de Zeelhem, monument de la piété de Gérard, seigneur de Diest et chatelain d'Anvers, qui vivait encore au commencement du xive siècle. »

(1) In onzen *Historische oogslag op het steedje Halen en het voormalige vrouwenklooster Mariënrode*, drukten wy onze spyt uit, dat de geleerde Diestenaar Dorlandus, die een kronyk over de huizen van zyne orde schreef, geen enkel woord over het Karthuizers gesticht van Zeelhem heeft geboekt. Wy hebben later gezien dat de Karthuizer Raissius in zyne *Origines Carthusiarum Belgii*, zich hierover insgelyks beklaeft in de volgende bewoording: « Qui Carthusiarum aliarum scripsit origines Petrus Dorlandus, professus quondam hujus Carthusiæ, de qua nobis nunc per ordinem dicendum est, non

Het klooster van Zeelhem had tot stichters Geeraert, heer van Diest, en zyne gade Maria van Vlaenderen.

Miræus heeft ons den oprechtingsakt van dit klooster medegedeeld in zyne *Opera diplomatica*, deel III, bl. 157. Blykens het aengehaelde stuk werd dit sticht begonnen ter eere van Sint-Jan-Baptist; ook geven de stichters het verlangten te kennen, dat het nieuwe klooster den naem zou dragen van *Sint-Jans-dael*, wat ons met rede doet vermoeden dat het aanvankelyk aen den voet des heuvels werd gebouwd; later was het gekend onder de benaming van den Sint-Jans-berg (Mons-St-Johannis).

Tot oprichting van dit klooster gaven de voornoemde heer en vrouw van Diest eene plek gronds tusschen de kerk van Zeelhem en hunnen wyngaert aldaer gelegen, hebbende eene uitgestrektheid van ongeveer vier bunderen; zy stonden mede eene andere plek weiland af ter grootte van vier en half bunder, ten behoeve dier kloostergemeente.

By die goederen voegde Geeraert een jaerlyksch inkomen van dertig ponden zwarte Tournouzen en veertig mudden rogge, Diestsche maet, welke inkomsten bezet waren op den watermolen van Wuestherk (1), toebehoorende aen den

meminit domus sua. » Ook is hetgene Raissius over het Zeelhems klooster geeft weinig beduidend en meestal genomen uit de *Bibliotheca Carthusiana* van Peträus. Wy hebben dit laetste werk met de *Bibliotheca Belgica* van Foppens voor onzen historischen oogslag op het Karthuiserklooster van Zeelhem benuttigd, en insgelyks voordeel getrokken uit het weinige dat Gramaye hierover heeft geboekt; verders heeft het korte beschryf van dit klooster, hetgeen men in het voortreffelyk werk: *Les délices du Pais de Liège* aentref, ons mede eenige geschiedkundige byzonderheden opgeleverd. Doch hetgeen ons vooral de noodige bouwstoffen tot den historischen opstel over dit klooster ter hand stelde, zyn de archieven van het sticht zelf, welke, na verscheidene jaren te Munster bewaerd te zyn geweest, in 1812 naer Brussel zyn overgebracht.

(1) Herck is een fraei steedje in Belgisch Limburg gelegen, hetgeen in 1840, 1958 inwoners telde en in 1862, 2257. Het is de hoofdplaats van het kanton' diens namen.

In de xiv^e eeuw moest die plaats zeer aanzienlyk zyn, vermits men er toen eene ruime graenhalle vond, waerin de landbouwers hunne granen te koop stelden.

't Was in dit gebouw dat in 1537 Edward, koning van Engeland, zyn ge-

graaf van Loon, broeder van Maria, eerste huisvrouw van Geeraert van Diest, in 1325 overleden.

Die adele vrouw had op haer sterfbed haren bruidschat rechtshof hield in hoedanigheid van vicaris van het Roomsche ryk, in het bywezen van den hertog van Brabant, gelyk men aengeteekend vindt in het *Chronicon Brabantiae* van Ed. van Dynter. Men leest insgelyks hierover in het *Chronicon Trudonense* MS. *De Gestis Aurelii abbatis*, caput 2. « Circa idem tempus (1337) rex Eduardus tamquam vicarius imperii sedit pro tribunali apud villam Hercke intra domum Bladorum, ubi dux Brabantie inter ceteros principes gladium evaginatum tenuit desuper verticem regis tanquam marchio imperii. »

In 1344 schonk keizer Karel IV hier verschillende voorrechten aen het hertogdom Brabant, welke later door de *Gulden Bulle* werden goedgekeurd en bekrachtigd.

Van in de vroegste tyden behoorde dit steedje aen het graeflyk huis van Loon. In 1337 maakte Arnold, heer van Rummen, aanspraak op hetzelfde en kwam met eene bende krygsvolk hier liggen. Hy had het meestendeel der burgers weten op zynen kant te trekken, die voor hem hunne poorten hadden geopend. Doch weldra kwam een geheel leger Luikenaers het steedje omringen. Arnold, hierdoor verschrikt zynde, nam de vlucht en liet de inwooners aen hunnen vyanden te prooi. Twee der voornaemsten, die het steedje aen den heer van Rummen hadden overgegeven, werden onthalsd, en tachtig anderen werden in den kerker geworpen.

In 1409 werd Herck andermaal door eene bende opstandelingen ingenomen; doch werd weldra veroverd door eenen krygsoverste van den graef van Loon, die de plichtigen op verschillende wyzen deed ter dood brengen.

Wy hebben in onzen historischen oogslag op het steedje Haelen reeds doen aanmerken, dat Karel de Stoute deze plaets, by zyne terugkomst uit Luik, kwam belegeren en de inwooners dwong de poorten en muren af te breken en de steenen, ervan voortkomende, naer Haelen te vervoeren, om ze aen de versterkingswerken van dit steedje, welke men dan opbouwde, te bezigen.

In 1654 kwamen de Lorreinsche soldaten ons steedje aanvallen; doch na een beleg van twee dagen gaven de inwooners onder zekere voorwaarden hun hetzelfde over.

Ten jare 1677 werd die ongelukkige plaets door een hevigen brand verwoest. Slechts zeven huizen bleven gespaerd en een groot gedeelte der kerk werd de prooi der vlammen.

Even als Haelen bestaat het steedje Herck uit dry groote straten en eene ruime markt, waerop de kerk, aen St-Marten toegewyd, gebouwd staat. Zy behoort tot den eersten ogivaelschen hoogstyl en telt dry beuken. Na den vreeselyken brand van 1677 bleef de kerk lange jaren gedeeltelyk verwoest liggen, zoo wy op eene koperen plaet, het steedje Herck verbeeldende, welke men in de *Délices du Pays de Liège* aantreft, kunnen opmerken.

Volgens eene aenteekening van Wendelinus, in zyne *Leges salicæ illustrata*, waren de oude muren van dit steedje uit grouwen steen opgetrokken, en hadden twee voeten breedte op zes voeten hoogte; geheel de omtrek dezer muren was 3600 voeten.

beschikt tot het oprichten van een klooster, bestaende in een erfgoed gelegen te *Lyck*, en had tot uitvoerders van hare uiterste wilsbeschikking Lodewyk, haren broeder, en eenen edelman, Jan van Raetshoven geheeten, aengesteld. In 1325 werd tusschen Geeraert van Diest en den graef van Loon eene ruiling aengegaen betrekkelyk die goederen, waardoor de bovengemelde inkomsten werden bepaeld, welke drie jaren later aen de Karthuizers werden afgestaan.

Uit het aengehaelde blykt dat men de oprichting van dit klooster aen de gravin Maria van Loon grootendeels te danken had, die hier voor aenzienlyke inkomsten had achtergelaten, by welke de heer van Diest insgelyks nog andere bezittingen had gevoegd; ook wordt in den oprichtingsbrief uitdrukkelyk gezegd dat Geeraert en zyne gade die stichting doen tot heil hunner ziel en degene van hunne ouders en wel voornamentlyk van Maria van Loon, zyne overledene huisvrouw.

Die oprichting had plaets in de kapel van het slot van Diest, in het bywezen van Jan, prior van O.-L.-Vrouw ter Kapelle, by Edingen, en Hendrik, prior van het Sinte-Katharinasticht, op het Kiel, te Antwerpen.

Beiden hadden hiertoe door den generael der orde machtiging ontvangen, zoo als blykt uit den brief door Miræus opgenomen, welke de dagteekening draegt des derden zondags van den advent 1327.

Eer wy verder gaen, denken wy iets te moeten zeggen over de orde der Karthuizers en hunne levenswyze.

Deze orde had tot insteller den heiligen Bruno. Hy was te Keulen uit een oud en adel geslacht, omtrent den jare 1035, geboren. Nog jong zynde, werd hy binnen zyne geboortestad, onder het bestuer der geestelykheid van Sint-Cunibertus kerk, ter school besteld en deed er verbazende vorderingen, zoowel in de fraeije letteren als in deugd en godvrucht. Later begaf hy zich naer Reims, om er zich, in de vermaerde school dier stad, op de gewyde wetenschappen toe te leggen.

Hy was een goed dichter voor dien tyd, doch inzonderheid muntte hy uit in de wysbegeerte en godgeleerdheid. Weldra werd hem daer het bestuer der scholen opgedragen, en de menigvuldige leerlingen, die hy opkweekte maekten zynen naem alom beroemd.

Het was tydens zyn verblyf in deze stad, dat hy het voornemen maekte van zich in de wildernis te gaen opsluiten en er het overige zynen dagen in de strengste hoetpleging te gaen overbrengen. Hy begaf zich later naer Grenobelen en, met raed van Hugo, bisschop dier plaets, vertrok hy met nog zes andere leerlingen naer eene woestyn op drie mylen van die stad verwyderd.

't Was daer dat hy de grondslagen legde der Karthuizers orde; eenige schryvers denken dat zulks moet geschied zyn rond den jare 1084. Dit klooster werd naer den naem dier plaets *La Grande Chartreuse* geheeten, onder welchen naem later al de huizen dier orde gekend waren.

Bruno bouwde daer eene kerk en eenige cellen, welke op een kleinen afstand van elkaer gelegen waren, gelyk zulks vroeger de gewoonte was by de kluizenaers van Palestinen. Zy leefden grootendeels van den landbouw en brachten hunne ledige uren over met het afschryven van godvruchtige boeken, iets wat hun insgelyks middelen van bestaen opleverde (1).

De leerlingen door de opvolgers van Sint-Bruno gevormd volgden de zelfde levenswyze.

Gelyk de schryvers van het gekende werk : *Histoire littéraire de la France*, Deel VII en IX, doen bemerken, is die levensregel heel verschillend van dien van andere kloosterlingen.

Elk van hen heeft eene byzondere cel of gebouw, waerin

(1) Zie hier over *Acta Sanctorum*, tom. octobr. III, pp. 491-777; ALBAN BUTLER, *Vies des Pères, des Martyrs et autres principaux Saints*, édition de P. F. X. DE RAM, tom. V, p. 541, en HILLIOT, *Histoire des ordres religieux*.

zy de geheele week verblyven. Slechts des zondaegs nemen zy met elkaer het middagmael, en elk bewerkt zyn eigenen tuin, die rond zyne cel gelegen is. Die cel is samengesteld uit eene slaep- en eetkamer en eene kleine boekzael, welke nuttige en godsdienstige werken bevat; ook heeft deze orde een groot getal geleerden voortgebracht.

Dusdanig was ook het sticht van Zeelhem. De Karthuizers dier plaets herschiepen weldra de schrale heidegronden en ziltige moerassen, die hun klooster omringden, in koor-nyke velden en weelderige beemden. Zy schreven met neers-
tigheid de overgeblevene schatten der oudheid af en wisten zich zoowel aen den Staet als aen de Kerk verdienstelyk te maken.

Het is hoogst waarschnelyk dat de eerste broeders uit het Sinte-Kathelynen sticht van Antwerpen herwaerts overkwamen. De schryver der *Délices du país de Liège* zegt dat Geeraert met zyne gezellin, die in hoedanigheid van burggraef van Antwerpen dikwils in die stad verbleef, door het heilig en voorbeeldig leven der leden van het Sinte-Kathelynen klooster getroffen zynde, op de gedachten kwam van een soortgelyk sticht binnen zyne heerlykheid te beginnen. « Ce seigneur avait épousé en premières noces Marie de Looz, fille d'Arnould, et comme elle mourut sans enfants, peu après son mariage, Gérard, au lieu de rendre sa dot, songea à l'employer à quelque œuvre pieuse. La vie sainte et édifiante des chartreux de Ste-Catherine du Mont-Sinai, près d'Anvers, lui fit naitre le désir de fonder un semblable monastère. Il fit donc solliciter le prieur-général de l'ordre de concourir à son dessein, et ayant obtenu son consentement, l'an 1327, il assigna des biens suffisans tant pour la construction de l'édifice, que pour l'entretien des religieux. » (1)

(1) Over het Kathelynensticht van Antwerpen zie men de *Geschiedenis van Antwerpen*, door MERTENS en TORFS, deel II en III.

Tot dusverre de schryver van het aengehaelde werk.

Nauwelyks had de nieuwe volkplanting zich te Zeelhem neêrgezet, of zy verzocht den Luikschen kerkvoogd, Adolf van der Marck, om hier eene openbare bidplaats te mogen oprichten, met nog andere zoo geestelyke als tydelyke voorrechten, die aen andere stichten van dien aerd waren vergund geweest.

De gemelde bisschop gaf op zaterdag na Pinksteren van den jare 1329 binnen de stad Hoei eenen vergunbrief, waerinhij al de gevraagde voorrechten toestaet. Uit dit stuk, waerinhij de kerkvoogd met grooten lof over de orderder Karthuizers spreekt, blykt dat men toen reeds de hand had beginnen te slaen aen de bouwing des kloosters (1).

Wy zegden hooger dat de oprichtingsbrief door Geeraert en deszelfs vrouw werd bezegeld binnen het slot van Diest, en zulks ten overstaen der priors van Sinte-Kathelynen by Antwerpen en van O. L. V. ter Kapelle by Edinghen. De oorspronkelyke akt bestaet thans nog, aen welken ook nog de beide zegels der stichters hangen. De zegel van Geeraert van Diest heeft veel geleden, doch degene van Maria van Vlaenderen is wel bewaerd gebleven. Zy staet op denzelven

(1) Wy laten den bisschoppelyken brief, die vroeger nooit in 't licht is verschenen, hier onder volgen :

Adulphus Dei gratia, episcopus Leodiensis, religiosus viris priori et conventui sancti Johannis Baptiste prope Dyest in parochia de Zeelhem, ordinis Carthusiensis, nostre diocesis salutem in Domino sempiternam. Fulgor fraternitatis vestre religionis, qui in Dei ecclesia mire pulchritudinis tanquam sydus matutinum longe lateque diffudit rutulos suos radios, promeretur ut vos tamquam bene meritos dignis favoribus et gratis prosequamur. Eapropter, dilecti in Christo filii karissimi, vobis et successoribus vestris concedimus, quod in loco quo modo habitationem vestram construere incipisti, perpetuis temporibus maneat et inibi valeatis cum omnibus juriis et rebus vobis collatis et concessis a Christi fidelibus, juxta statuta et consuetudines vestri ordinis Domino famulari, habere etiam campanam cymeterium et Christi fideles, qui ad ipsam suam sepulturam elegerint recipere, salvo jure parochialis ecclesie et in oratorio vestro ibidem officium nocturnum pariter et diurnum cum ea solemnitate quam poteritis juxta statuta vestri ordinis celebrare. Datum in Hoye, anno Domini M.CCC. XXIX, sabbatho post festum Penthecostes.

afgebeeld onder een gothisch verhemelte en draegt, volgens het gebruik van dien tyd, eenen valk op hare hand. De zegel vertoont de wapens van Diest en Vlaenderen, met het volgende randschrift : *Sigillum Joanne de Flandria, domine de Dijest et castellane de Antverpia.*

Den zelfden dag op welchen die stichting geschiedde, gingen de voorgenoemde heer en vrouw van Diest een verdrag aen met den pastoor of investiet van Zeelhem, betrekkelyk de rechten die hy op de parochie had, waer het nieuwe klooster ging gebouwd worden. In den akt, te dezer gelegenheid opgesteld, wordt gezegd dat de investiet dier plaets zyne volle toestemming geeft aen de inrichting van het gemeld klooster, tevens belovende dat hy nooit hiertegen zou opkomen, indien de rechten der parochie kerk niet gekrenkt zouden worden.

Dit charter werd opgesteld door den notaris Hendrik Geeraerts, van Diest, in het bywezen van vele getuigen. Wy laten het hier onder letterlyk volgen (1).

(1) In nomine Domini. Amen. Per hoc presens instrumentum cunctis pateat evidenter quod anno ejusdem Domini M.CCC.XXVIII, indictione decima, mensis Februarii die primo, hora vesperarum, constituti propter hoc personali-ter in presentia mea notarii publici et testium subscriptorum religiosi viri fratres Johannes, prior beate Marie de capella juxta Herines et Henricus, prior beate Katharine juxta Antverpiam, diecesis Cameracensis, nomine claustrifaciendi seu edificandi in parochia de Zelim, Leodiensis diecesis, in terra nobilis viri domini Gerardi, domini de Diest et pro dicto claustro ex una parte, et dominus Johannes investitus ecclesie de Zelim, diecesis predictae Leodiensis, nomine suo, et dicte sue ecclesie ex altera, prefatus investitus dedit libere et concessit fratribus predictis et fratribus claustrifaciendi plenam et liberam potestatem in dicta sua parochia de Zelim, in loco ipsis religiosis a nobili viro domino Gerardo, domino de Diest, et nobili domina, domina Johanna de Flandria deputato, et pure propter Deum collato, edificandi et construendi claustrum unum cum ecclesia et faciendi omnia et singula que ipsis ad opus dicti claustrifaciendi visa fuerint opportuna, salvo tamen semper jure ecclesie sue predictae; promittens idem investitus in manu mei notarii, stipulantis nomine et ad opus ipsorum fratrum et claustrifaciendi, fide interposita corporali, quod contra premissa vel eorum aliqua per se, alium vel alios non veniet in futurum. Acta sunt hec in castro Diestensi, anno indictione, die, mense et hora predictis, presentibus ibidem nobili viro domino Gerardo, domino de

Het volgende jaer, namentlyk op 25 juny 1329, kwam Hermann, suffragaan van den Luikschen bisschop Adolf van der Marek, de plaets waerop de kerk en het klooster der Karthuizers gingen gebouwd worden op eene plechtige wyze inwyden. Hy stond te dier gelegenheid eenen aflaet van 30 dagen opgelegde boet toe aen al degenen die hier de mis zouden bywoonen, en eenen aflaet van 40 dagen aen elkeen die iets zou toegedragen hebben tot het voltrekken der bouwwerken of eene andere gift aen het klooster zou doen (1).

Dat de heer van Diest met zyne vrouw en de overige leden van het adellyk huis dier plaets aen die plechtigheid deel namen, hoeft niet gemeld te worden.

Eenige jaren nadien, namentlyk in 1335, gaf Lodewyk van Loon een charter ten voordeele onzer kloosterlingen, waerin hy de oprechting van het Karthuizers sticht van Zeelhem met de gift door Geeraert, deszelfs zwager, in 1328 gedaen, goedkeurde en bevestigde. Korts hierop werd door den Luikschen

Diest et castellano Antverpiensi, Olivero de Binchem, Henrico dicto van den Onghelberghe, armigeris, Nicolao dicto van der Werden, Johanne et Arnolde villicis de Beringhenet aliis pluribus personis dicte Leodiensis diocesis, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis, etc. Et ego Johannes investitus ecclesie de Zelhem predictus, ut huic presenti instrumento fidei plena adhibear perpetua, sigillum meum presenti instrumento duxi apponendum. Actum anno et die ut supra.

Et ego Johannes Henricus Gerardi, dictus de Diest, Leodiensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, premissis intertui cum testibus supra dictis, hoc publicum instrumentum inde confeci, propria manu scripsi signoque meo solito signavi rogatus.

(1) Hermannus, Dei gratia Heenensis episcopus, vices gerens in pontificalibus reverendi in Christo patris ac domini, domini Adulphi, eadem gratia Leodiensis episcopi, universis ad quos presentes littere pervenerint salutem in Domino sinceram et caritatem. Noveritis quod nos anno Domini M.CCC.XXIX, in die beati Johannis Baptiste consecravimus cymeterium seu atrium loci domus et conventus fratrum ordinis Carthusiensis sibi in parochia de Zeelhem juxta Diest, confitentes et concedentes omnibus vere penitentibus, qui in missa in dicto loco intererunt aut interfuerint totiens quotiens XXX. dies, qui vero dictis fratribus manus porrexerint de bonis sibi a Deo collatis adjunctis XL^{ta} dies de penitentia sibi injuncta indulgentiarum misericorditer in Domino relaxamus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum presentibus litteris apponi duximus anno et die predictis.

bisschop een Charter afgeleverd waerby hy den goedkeuring-akt van den graef van Loon bekrachtigde.

Beide stukken zyn thans in het archief van Zeelhem nog voor handen. Wy geven hier onder den brief van den graef van Loon, die ons belangryk genoeg voorkomt, om in 't licht te verschynen. (2)

In den jare 1336 werd volgens de voorschriften der orde de kring bepaeld, binnen welken het den Karthuizeren van Zeelhem vrystond op geregelde tyden hunne wandeling buiten het klooster te doen.

Die wandelkring was by hen gekend onder den naem van *spatiamentum*, aldus geheeten naer het middeneeuwsch latyn *spaciari* of wandelen, waervan nog het hedendaegsch hoogduitsch werkwoord *spatzieren* afstamt.

Hiervan werd een opstel gemaekt dat tot ons is overgekomen en niet onbelangryk is voor de kennis der oude topographie diens dorps.

(2) Nos Ludovicus, comes de Los et de Chyney, notum facimus singulis presentes litteras inspecturis quod nos cessionem seu donationem inter vivos factam in puram eleemosynam propter Deum per nobilem virum dominum Gerardum, dominum de Diest, quondam et castellanum Andwerpiensem ac dominam Joannam de Flandria, ejus conjugem religiosi viri fratribus Carthusiensibus ad fundandum et construendum claustrum unum cum ecclesia in parochia de Zeelhem, Leodiensis diocesis, in honorem S^u-Johannis-Baptiste, videlicet de quadraginta modis siliginis mensure Diestensis bone et pagabilis et de XXX lib. nigrorum Turonensium, uno grosso Turonensi antiquo regis Francie bono et legali pro XVI Turonensibus nigris computato, annui et perpetui census seu redditus capiendis et habendis singulis annis perpetue ad omnes redditus nostros et molendina nostra in villa nostra de Wuestherck, prout ipsos annuales census seu redditus predictos ibidem dominus Gerardus, dominus de Diest predictus hereditario, jure tenuit et possedit prout in litteris nostris sigillo nostro sigillatis et instrumentis aliis super hoc confectis plenius continetur, laudamus ratificamus et approbamus expresse. Et quicquid nobis seu nostris heredibus in dicto annuo censu seu redditu dictorum XL modiorum siliginis dicte mensure necnon XXX librarum Turonensium predictarum competere poterit qualitercunque ob remedium anime mee et animarum nostrorum predecessorum religiosi predicte domus confirmavimus propter Deum nichil juris nobis aut nostris successoribus in predictis redditibus reservamus. In quorum omnium testimonium et confirmationem premissorum has predictas litteras sigilli nostri magni appensione fecimus roborari. Datum anno a Nativitate Domini millesimo tricentesimo tricesimo quinto, mensis decembris die sexta.

Volgens dit stuk, dat wy hieronder meêdeelen (1), liep die kring nog al ver uit. Hy begon aen de ingangspoort des kloosters en ging benedenwaerts den Demer en het Zwarte water; van daer opwaerts ten oosten tot aen de Groenstraet, welke straet hy volgde tot aen het bosch van heer Thomas van Diest, en liep verder voort tot Zurpele en het erfgoed van jufvrouw Katharina van Trichele; dan volgde hy de groote straet tot aen de Linkhoutsche baen, en opwaerts Haelen, van daer keerde hy terug langs den westen kant des heuvels en de turfweiden en kwam alzoo weder tot aen het uitgangspunt aen den Demer.

Nauwelyks had het Zeelhemsch klooster zyne volle inrichting bekomen, of verschillende welhebbende personen, door het stichtend voorbeeld des heeren en der vrouw van Diest aangemoedigd, schonken aen de Karthuizers dier plaets goederen en bezittingen, opdat de kloosterlingen in hunne gebeden hunner gedachtigzouden zyn. Ook de Roomsche Pauzen, de Brabantsche hertogen, enz., namen derzelve goederen en personen onder hunne hooge bescherming.

Op 24 january 1330 gaf Eustachius van den Boogaerde, heer van Loobosch, met deszelfs huisvrouw Ermentrudis,

domus superior: hinc a de qua
(1) *Copia de terminis monachorum.* Conventui vero dicte domus tam recreationis aut spaciamenti terminos assignamus infrascriptos, videlicet: exeundo de sui superioris licentia per portam dicte domus ire possunt per viam publicam usque ad rivum qui dicitur Demera et sic descendendo infra dictum rivum versus Diest usque ad fossatum quod dividit eorum prata et prata communitatis et abhinc infra dictum fossatum versus orientem usque ad stratam viridem et per eandem stratam descendendo usque ad nemus dudum domini Thome militis et sic eundo versus Surpele usque ad nemus dudum domicelle Katharine de Trichgele; ita quod dicta nemora in villa predicta penitus excludantur et a cono nemoris dicte domicelle usque ad viam publicam proximam que venit de Linkhout et per dictam viam ascendendo versus villam de Haelen et iterum descendendo per eandem usque ad quercum ubi antiquum fossatum incipit et infra dictum fossatum vel locum ubi fiunt turbones juxta pedem montis versus occidentem usque ad Temeram predictam et abhinc infra Temeram predictam usque ad pontem et sic per viam publicam usque versus domum redeundo; ita tamen quod monachi in aliquam domum infra dictum terminum situatam intrare non possunt. — 1336.

en zulks by uiterste wilbeschikking, zoo tot heil hunner ziel als dergene hunner voorvaderen, aen onze kloosterlingen dry dagmalen bouwland.

Het testament werd opgesteld door den keizerlyken notaris Jan Hendriks van Diest (1).

Eenige jaren nadien maekte de voornoemde ridder den Karthuizeren nog verschillende andere goedcren op voorwaerde dat hiervoor twee altaren, het eene in de kerk van het Zeelhemsch klooster, het ander in die van het sticht van Herckenrode zouden worden opgericht. Elk dier legaten beliep op 15 ponden zwarte tournoisen, hetgeen eene zeer aenzienlyke som voor dien tyd was.

De opstel dier begiftiging gebeurde op verzoek diens ridders te Diest, in een huis dicht by Sint-Sulpitius kerkhof gelegen (2).

Blykens eenen nog voor handen zynde akt van 1352, werd met toelating der abdis van Herckenrode, Beatrix van Loobosch, zuster van den overledenen ridder, Eustachius van den Boogaerde, de bezetting van den kapelaen van Herckenrode op andere goederen gesteld.

Op 25 january van dat jaer gaf Jan van Curinghen, kapelaen van het voornoemde altaer, hierin zyne toestemming; de brief werd opgesteld op het Sint-Jans kerkhof te Diest, in

(1) Archief van Zeelhem.

(2) In den act, die in het *Cartularium Zeelhemense* staet aengeboekt, leest men hierover het volgende :

« Item lego pro uno altari fundando in ecclesia de Herckenrode 15 lib. turon. nigr. perpetui et annui redditus capiendas et habendas post obitum superstitis eorum ad prata ipsius domine dicta *Hoobempden*, ad sylvam dictam *Liefkenberghe*, necnon ad montem Dionysii ac ad bona censualia ac alia bona sua.

Item pro uno altari fundando in ecclesia fratrum Carthusiensium prope Zeelhem XV liber turonens. nigr. annui et perpetui census capiendas et habendas singulis annis ad prata dicta *Hoobempden* et montem Dionysii et bona jam dicta post obitum superstitis eorum.

Acta sunt hec in Diest in domo Christiani Knoeps juxta cymeterium ecclesie sancti Sulpitii sita.

het bywezen van den Diestschen kanonik, Jan van Myskim (1).

In 1338 schonk Libert van Zurpele, zoon van Willem van Niel, ridder, aen de Karthuizers een half bunder bouwgronds op den Steenberg, by de steengroeve van den heer van Diest gelegen.

De akt werd bezegeld in het Trieichelhuis, op het Begynhof te Diest gelegen, in de tegenwoordigheid van twee kapelanen dezes stichts (2).

Op 19 december 1369, kwamen de kloosterlingen in 't bezit van anderhalve zille lands, op den Steenberg te Zeelhem gelegen, by de groeve van den heer van Diest (1).

Op 25 july 1370 liet Juliana van Score, anders van Velthorne geheeten, begyn van het hof van Thienen, aen de kloosterlingen van Zeelhem eene jaerlyksche rent van 20 st. te heffen op zeker huis te Grimde gelegen (2).

(1) *Johannis de Curinghen presbyter, rector cujusdam altaris in ecclesia monasterii de Herckenrode, fundatum olim per nobilem militissam Ermentrudem, conthoralem quondam domini Eustachii de Pomerio, consentit in permutationem de consensu abbatisse Beatricis de dictis redditibus factam XV libr. super alia bona cum carthusianis.*

« Acta sunt hec in cymeterio B. Johannis in Diest, anno Domini 1352, 25 mensis januarii, presente ibidem honesto, et discreto domino Johanne de Myskim canonico in ecclesia St. Johannis predicta. »

Blykens het charter thans nog in het archief van Zeelhem voorhanden, gaf de abdis Beatrix van Loobosch aen de verplaetsing dier rent op andere goederen, door Jan, prior van den Sint-Jans-berg, gedaen, hare goedkeuring. Dit charter werd door haer bezegeld op den 10^{den} dag van sprokkelmaend 1352.

(2) *Acta sunt hec in domo dicta de Triechele sita in curia Beghinarum beate Katherine ad campum in Diest, presentibus ibidem honestis et discretis viris Nicasio de Westphalia et Nicolao de Sonthorst presbiteris et capellanis ibidem.*

(1) De akt werd opgesteld door den notaris Jan van Herck; van onder leest men het volgende: *Acta sunt hec in oppido Diestensi in ecclesia sancti Sulpitii ante chorum sancti Nicholai.*

(2) *Juliana de Score alias de Velthorne, beguina curie Thenensis, reliquit nobis xx st. pagamenti super unum ortum situm in Griende in opposito Bartholomei Mitterhouwe prope Thyliam. Acta sunt hec in Thenismonle super cymiterium beati Germani prope scholas. Presentibus ibidem discretis et honestis viris mag. Balduino de Hespenniis rectore scholarum thenensium necnon Henrico dicto Meisterjans cum Johanne de Rode quondam rectore dictarum scholarum.*

Op 23 april 1388 schonk Jan, abt van Sint-Bernardus aen de Schelde, aen onze kloostergemeente een zille bouwgronds, tusschen den muer des kloosters en de goederen van den heer van Diest gelegen. Volgens de verklaring van gemelden abt was dit stuk lands tiendenvry; er zou jaerlyks aen dezen hier voor als eene erkenenis vier deniers oude grooten worden betaeld.

Op 15 december 1386, deed de ridder Arnold van Diest aen het sticht van Zeelhem de begiftiging van eene aem rooden wyn te heffen op eenen wyngaert ter grootte van dry zillen, op den Kluisberg gelegen (3).

Eenige jaren nadien, namenlyk op 8 july 1393, deed Arnold van Meynartshoven van Zichem eene bezetting aen ons klooster van een dagwant en 18 roeden weide gronds; hy liet insgelyks aen het altaer van Onze Lieve Vrouw, in de kerk van het Begynhof te Zichem en aen de infirmary aldaer, dry ponden beurzengeld.

Dit legaet was, volgens de uitdrukking van den begiftiger, eene enkele aelmoes om godswille gedaen, zonder eenige voorwaerde.

In het begin der xv^e eeuw kwamen de Karthuizers in het bezit der heerlijkheid van Zelck, dicht by hun klooster gelegen. Zelck is hedendaegs slechts een gehucht, tot de gemeente Halen behoorende.

Gelyk wy het in onzen *Historische oogslag op het steedje Halen* zegden, maekt dit gehucht even als Loxbergen (1),

(3) De Kluisberg, waerop thans het kasteel of bolwerk van Diest gebouwd staet, was in de tweede helft der xvi^e eeuw nog met druivelaers beplant; in de volgende eeuw werden deze overal uitgerooid en de grond, waerop deze geplant stonden, in akkerland verkeerd.

(1) Loxbergen, gelyk deszelfs naem aenduidt, ligt op eene hoogte, die met de omliggende heuvels en valleien een der schilderachtigste gezichten dier omstreek oplevert. De kerk is toegewyd aen St-Andries en werd, gelyk degene van Zelck, in de vorige eeuw herbouwd.

Uit de volgende oorkonde blykt, dat het gehucht Loxbergen reeds voor den jare 1235 tot eene byzondere parochie was ingericht.

Dit stuk leert overigens dat in 't voornoemde jaer de grootte tienden, die der

zynde een ander gehucht dier gemeente, van over onheugelyke tyden eene byzondere parochie uit. Eer wy met de geschiedenis des kloosters voortgaen, denken wy iets te moeten zeggen over die aloude heerlykheid, nopens welke nooit iets is in 't licht verschenen; het diene tot een byblad aen onze geschiedenis van Halen.

Blykens een charter van den jare 1359 stond Wenceslaus van Bohemen met deszelfs gemalin, hertogin Joanna, deze heerlykheid af met het erfgoed *Ten Oudenhoven* geheeten aen Joanna van der Achter, natuerlyke dochter van Jan III,

abdy van Sint-Truiden behoorden, verpacht waren voor 50 vaten koorn, 25 vaten gerst en 25 vaten haver, Diestsche maet, houdend elk vat zes halsters. De voorschreven granen moesten geleverd worden te Diest of te Donck, volgens beliefte van den vermelden abt.

Wilhelmus, Dei gratia, abbas sancti Trudonis, universis presentes litteras visuris salutem in Domino. Tenore presentium protestamur quod nos decimam majorem ecclesie nostre apud Loxberge et decimam majorem investiti ibidem, quam ab ipso investito ad annuum pactum habemus, quas Arnoldus dictus Welde de Halen a nobis ad pactum tenuit ad tempus, decima minori in omnibus nobis salva. Dilectis in Christo abbatissae et conventui de Rotthem, Cysterciensis ordinis, ad annuum pactum concessimus ad sex annos pro centum modiis, quinquaginta videlicet modiis siliginis et viginti quinque modiis ordeï et xxv modiis avene, mesure de Dyst, infra festum Omnium sanctorum et Purificationem B. virginis anno quolibet persolvendis. Primo tamen anno eis de dicta summa sex modios dimittimus; preterea secundum quod unum sextarium de meliori siligine apud Dyst valere poterit, ad unum denarium ppe meliorem siliginem nobis solvere tenebitur. Ordeum vero et avenam secundum quod de decima poterit provenire ita bonum et munde ventilatum et paratum quod quilibet probus homo alteri probi viro inde solvere et satisfacere valeat nobis solvere tenebunt. Omnes vero predictos centum modios apud Dunck vel apud Dyst, ubi nobis magis placuerit, nobis ducent suis laboribus et expensis si vero decimam investiti tam diu ad pactum non possemus habere de centum modiis predictis, tertiam partem deducere et deponere invicem teneremus et duas partes residuas nobis integre solvere teneremur. Tempore vero solutionis quando dictas segetes paratas habent et solvere noluerunt apud Dunck nobis vel illis qui pro nobis ibidem fuerint intimabunt et tunc nuntius noster venit apud Rotthem et cum recta et justa mensura de Dyst predictas segetes faciet mensurari et apud Dunck vel apud Dyst facient illas duci; ita tamen quod plusquam quater vel quinquies non contingat illic nostros nuntios fatigari. Si vero predictas segetes vendere non contingat pro eodem pretio quo aliis venderemus, si eis placuerit eas poterunt retinere; si vero quocunque casu predictas solutiones contingat impediri, ita quod ante Pascha non esset nobis plene et integre persolutum, de dicta decima nostra possemus nos intromittere si

die met Costyn van Ranst door den echt verbonden was. Krachtens dit opstel, ontvingen deze dit erfgoed « met landen, beempden, wateren, vischeriën, bosschen, coernen, chysen, capunen ende alle andere renten, toehoerten, goeden en vervallen, moelnen en waranden die daer toe behoerende zyn en behoeren plachten in tyden dat heer Willem van Herlair de voerscreven heerlykheyt te houden en te bezitten plach ende gelyc Ermengaerd van den Veene, die jehens hem vercreegh (1). »

vellemus et extunc nichil juris sibi possent in dicta decima vindicare, habita vero consideratione ad ignem tempestatem et casus fortuitos. Consuetudinem Leodiensium civitatum debemus invicem observare super hiis omnibus fideliter observandis. Fidejussores nobis sunt constituti Robertus de Corthenaken, Henricus de Swingruven, scabini de Dunck, Walterus dictus Huste, Henricus dictus Roden de Velpen; predicti vero jussores nobis fideliter promiserunt super omnibus predictis facere sicut boni fidejussores facere tenentur; quod si non facient nos ipsos ad satisfaciendum per excommunicationem vel modo alio, secundum quod poterimus, expellemus. Si vero unum ex eis mori contingit eque bonum nobis constituere tenebuntur. In predictorum vero omnium testimonium et munimen nos abbas et predicta abbatissa et investitus de Halen presentes litteras sigillis nostris fecimus raborari. Actum et datum apud Dunck anno Domini M^o CC^o L^o tercio, mense mayo, in die beati Servatii confessoris.

(1) Wy laten hier het charter volgen door Wenceslaus en zyne gemalin Joanna ter dezer gelegenheid afgeleverd :

Wenceslaus van Behem bider gratien Goids hertoghe ende Joanna bi der selver gratien hertoghinne van Lucemburch, van Lothrike, van Brab., van Lymburch ende merkgreven des heilich rijes doen cont allen luden, dat wijs géminder natuerlicker zuster Joanne van der Achter gegeven hebben en gheven mits desen brieven t goet geheeten *ten ouden hove* geleghen te Zelck bi Dyest, mitter heerlichheit, met lande, met bempde, wateren, visscherien, bossche, coirne, chyse, capunen ende alle anderen renten, toebehoerten, goeden en vervallen, moelne en waranden die dair toe behoerende syn ende behoiren placht in tyden, dat heer Willem van Herlair, die voerscreve heerlichheit en goede te houden ende te besitten plach ende gelyc Ermgarde van den Veene die jehens hem vercreegh te houden, te hebben en te besitten, bi die voerscr. Joannen onser naturlicker suster ende haeren oir ende nacomelinghen van haeren live comende tot ewelicken daghen, in alselken manieren als hier na volcht : Waert dat saeke dat si van live ter doot quame sonder wettige geboerte van Costyn van Ranst nu ter tijt haeren wettigen man, soo soude die voerscr. Costin op dat hi langer leefde die voerscr. goede, heerlichheit ende renten gelegen soe die voerscr. syn met allen hare toebehoirten houden hebben en besitten sinen leefdaghen als een dochter, ende also hi alevich worden ware so

Costyn van Ranst (1) liet uit zyn huwelyk verschillende kinderen na, te weten :

1 Hendrik van Ranst, die na de dood zyns vaders in bezit der heerlykheid kwam.

2 Wauter van Ranst, proost van Nyvel.

3 Jan, Willem en Daniël van Ranst.

souden die voerscr. goede alenelic en altemale ongecommert en ongemindert w der ane ons comen of ane onse nacomelinghen, hertoghen in Brabant. Item waert dat saeke die voerscr. Costyn der voerscr. Johanna onser suster man stierve eer si ende si beide te gader gheborde en hadden ende die voerscr. Johanne enen anderen man nemen woude of hare bestellen sonder onsen rait en wille, soe ende soude si de goede niet gebruiken moghen, mer het soude weder ane ons comen, ende wi mochten onsen wille daer met doen sonder iemants weder segghen. Ende gevielt dat si wettige geboirte gecregen van dien voerscr. Costin of van enen anderen man, die si na name met onsen wille ende rade, die willen wy dat die voerscr. goide, heerlicheit ende renten altemale, behoirden, hebbende ende besitten tot eweliken daghe. Gevallet oic dat si aflevich worde sonder wettige geboorte van haren live, so selen die voerscr. goede wederom ane ons en ane onse nacomelinghen comen altemale, behouden die voerscr. Costin synre tocht ofte alsoet gevallt als is voerscr. geloeve daerom voir onze oir en nacomelinghe in goeder trouwen aen de voerscr. Johanna onser suster haren oir en nacomelinghen voerscr. en Costin van Ranst haren man hon deser voerscr. goede heerlichheit ende renten peisselyck en rustelyc te doen gebruiken, hen daer in te houden ende alle moinesse en letsel af te doen ende hon goed en seker warant te sijn daer af tot ewelike daghen jegen enen iegelicke na alle voerwerde voerscr. Gevielt oeck dat die voerscr. Johanna of haren oir en nacomelinghe of Costin voerg. die voerscr. goede heerlicheit en renten niet behouden en moghten dat si hon afgewonnen worden met den rechte of hon alsulck moinesse en letsel daer in gesciede, die wij en onze nacomelinghen hem niet en costen afgedoen, soe geloeven wy hon in goeder trouwen voor ons onse oir en nacomelinghen al so vele goets dat also goet ende also vele weert sal syn ten rechten prise also 't goet ten *Oudenhoven*, met alle sijne toebehoirten voerscr. hon te geven en te bewijzen binnen onsen lande van Brabant ter sekere stat daer si des peisselyck gebruiken sullen moghen ende hon daer af genoeg te doen, also alst hon seker vast en orboerlyck syn sal. In orkonde ende versticheit welker dinge wij onsen segel ane desen brief hebben doen hanghen. Gegeve te Bruessele sestien daghe in september in't jaer ons Heren dusent drie hondert vyftich en negen.

Per dominum ducem et ducissam presentibus domino de Bouchout de Veer et de Witthem. Joan. de Gravia.

(1) Op 19 mei 1582 deden Costyn van Ranst en Joanna, deszelfs huisvrouw, eene gift van 2 1 2 oude schilden jaerlyksche erfchyns aen het Lazaryhuis, buiten de vesting der stad Herenthals gelegen, tot onderhoud van eenen kapellaen, die dagelyks in dit sticht het misoffer zou verrichten.

Mechtild van Ranst, die in 1404 nog ongehuwd was.

Johanna van Ranst, die in huwelyk trad met Raes van Malayne en zeer jong stierf.

En Maria van Ranst, die met Jan van Aa trouwde, doch reeds voor den jare 1404 ontsliep.

Terwyl de heerlijkheid van Zelck in 't bezit was van den ridder Hendrik van Ranst en misschien nog vroeger, werd deze in dry deelen gesplitst, op zulke wyze dat in 1404 deze laetste slechts de helft der heerlijkheid met het goed *Ten Oudenhove* in eigendom had.

In 1402 hoorde een vierde dier heerlijkheid toe aen Philips van Berghen.

Het ander vierde deel was in 1406 nog in het bezit van Arnold en Goeswyn, zonen van den ridder Arnold van Velpen (2).

Reeds ten jare 1401 kregen de Karthuizers verschillende goederen aen die vroeger tot de heerlijkheid van Zelck behoorden. Die goederen waren herkomstig van Katharina van Zelck, dochter van den ridder diens dorps, die gehuwd was met Jan van Raetshoven, de zelfde die, gelyk wy gezien hebben, by de oprichting van het Karthuizerssticht van Zeelhem tegenwoordig was. Uitwyzens een charter van 1355, waren die goederen toen in bezit van Jufvr. Katharina van Berghe en haren gemael Thomas Lombaerd, die deze in het gemeld jaer afstonden aen den ridder Arnold van Zelck (1); doch in 1373 werden zy andermael verkocht aen

(2) Over de voormalige heerlijkheid Velpen hebben wy breedvoerig gehandeld in onzen *Historischen oogslag op het steedje Halen*.

Zoo wy zien, verkocht de ridder Geeraerd van Velpen aen onze Karthuizers, in 1371, eene jaerlyksche rent van 18 grooten bezet op eene wooning in die heerlijkheid gelegen.

« Acta sunt hec in villa de Velpen presente domino Johanne Frederici investito Beguinarum in Diest et Maria domina in Velpen. »

(1) Het opstel betrekkelijk den afstand dier goederen, voor leenmannen gedaen, is van den volgenden inhoud :

Universis presentes litteras inspecturis Johannes de Kerckhem, Walter de Binchem, miles, Johannes de Rillaer, Johannes Pauli allodiales pares seu consortes, salutem et noscere veritatem Noveritis quod in nostra presentia

het kapittel van Sint-Lambrecht te Luik, van welk de Kart-
huizen van Zeelhem deze in ruiling ontvingen tegen andere
goederen te Bierleveld gelegen.

Op Sint-Simons en Judas'-dag 1401, gaf de ridder Arnold
van Zelck een charter, waerin hy bekennt dat de voorge-
noemde goederen, gelegen te Zelck, Webbechem en Rein-
rode (1), door deszelfs vader vroeger aen het kapitel van

personaliter constituti domicella Katharina de Berghe et Thomas Lombardus
ejus maritus et mamburnus omnia bona allodialia tam in terris arrabilibus
sylvis, pratis, censibus, caponibus, quam in quibuscunque bonis situata ad
dictos conjuges devoluta de et ex morte domine Katharine de Zelck, ut dice-
batur, relicta quondam domini Johannis de Raetshoven, militis, prout et in
quantum dicta bona allodium sunt et pro allodio habentur seu reputantur, per
monitionem Ludovici de Zychene, villici Thenensis, et per nostram sententiam
in manus domini Arnoldi de Loo, militis, supportaverunt effestucando penitus
resignaverunt cum omni effestucatione in talibus debita et consueta, dicto
etiam villico investiente et interponente per id judicium predictum dominum
Arnoldum militem in dictis bonis allodialibus, cum omnibus sollempnitatibus
in iis de jure debitis et consuetis, nullo juris articulo in premissis de jure
debito pretermisso. In cujus rei testimonium presentibus litteris sigilla nostra
duximus apponenda. Datum a Nativitate Domini anno MCCCCLV, in die beato-
rum martyrum Cosme et Damiani.

(1) Ten gehuchte Reinrode, onder Haelen gelegen, bestond weleer eene
kluis bewoond door broeders der derde orde van Sint-Franciscus. De kapel
dier kluis werd opgericht in het begin der xv^e eeuw, door twee gebroeders tot
den adelstand behoorende, met name Jan en Willem de Ponte of van den
Brugghe, de zelfde die in 1401 als getuigen optraden by den afstand der
goederen, welke vroeger den eigendom uitmaakten van den ridder Arnold
van Zelck en in dit jaer in het bezit der Karthuizers kwamen. Wy denken dat
de kapel van Reinrode in of omtrent dit jaer moet opgericht zyn geweest. Men
merke hier op dat de voornoemde beide broeders, die vroeger het klooster van
Korsendonck hadden bewoond, later het Sint-Salvators-kerkjen te Diest deden
bouwen, met de daerby gelegene kommandery der ridders van Maltha, welke
orde zy aenvaard hadden. Uit de uiterste wilbeschikking van den eerwaerden
heer Jan Schollen, investiet of pastoor van Corthenaken, dagteekenende van
14 augusty 1413, blykt dat deze heer, behalve nog andere legaten, insgelyks
aen den kapellaen van het kerkjen van Reinrode eene begiftiging deed van drie
fransche kroonen, onder voorwaerde van uit die somme eene grifout aen den
bestuerder van de kommandery van Sint-Salvator te Diest te betalen.

Ziehier eenige uittreksels uit dit testament :

Item legavit *sororibus de Penitentia in Dyst* unum florenum.

Item *Lollaris* ibidem unum mutonem semel.

Item legavit et ordinavit domino Huberto de Balen suam *bibliam meliorem*
cum libro papyreo deserviendo biblie.

Item legavit *domino Johanni capellano in capella de Reinrode* tres coronas

St-Lambrecht wettiglyk waren afgestaen geweest (1). Uit een anderen brief door den zelfden ridder gegeven, blykt dat de

Francie decem placas minus, quas sibi tenetur scrinifex de Liefkensrode tali modo : quod de prescriptis jam peccuniis dictus dominus Johannes capellanus in Reinrode solvet et dabit domino Laurentio regenti domum salvatoris in Dyest unam grifonem.

Van de Kluisenaren van het sticht van Reinrode vinden wy slechts voor de eerste maal gewaagd ten jare 1682, hoewel het vermoedelyk is dat deze hier veel vroeger bestonden. Op het einde der vorige eeuw waren deze ten getalle van tien of twaelf; zy wydden zich toe aen het verzorgen der krankzinnigen, die zy in hunne kluis ontvingen. De gebouwen waren ongeschonden bewaerd gebleven tot op het einde van 1862, toen zy door eenen vreeselyken brand werden vernield met de fraeye kerk van dit sticht, die by den inval der Franschen maer pas voltooid was geworden. Wy hebben die puinen gaen beziectigen en hebben bemerkt dat het klooster deels in de eerste jaren der vorige eeuw, deels op het einde derzelve was gebouwd geworden.

Men heeft ons in eene naburige hoeve, bewoond door de kinderen van Ham, eenige voorwerpen getoond, die van de kerk der kluis herkomstig waren; onder andere zagen wy er verschillende altaergordynen met veel kunst in kant gewerkt, waerin wy het jaertal 1616 hebben bemerkt. Wellicht waren zy het werk van den eenen of anderen dier kluisenaren, die omtrent dien tyd dit sticht bewoonde.

De gebouwen der kluis verheffen zich in eene der schilderachtigste streken die wy ooit zagen, aen den voet van eenen uitgestreken heuvel, die van alle kanten met houtgewas begroeid staet.

Reinrode was van in de xv^e eeuw bekend door zyne steen- en tichelbakkerijen, welker voortbrengselen overal in de omstreken werden verzonden.

(1) Blykens het charter thands nog in het archief van Zeelhem voor handen, gebeurde die afstand mits eene jaerlyksche rent van acht ponden oude grooten. Dit stuk werd bezegeld door Arnold, ridder van Zelck en deszelfs zoon. In 1401 ging de prior van Zeelhem, Everhard van Heussen, een verdrag aen met het kapittel van Sint-Lambrechts van Luik, waerby de vermelde goederen het eigendom werden van de Karthuizers van den Sint-Jansberg, en zulks in verruiling tegen andere goederen, die deze kloosterlingen in het dorp Bielreveld bezaten. De kanoniken van Luik kwamen mede in bezit van vier mudden zes vaten graen, die de voornoemde moniken jaerlyks heffende waren in de gemeente Niel, en hun geschonken waren geweest door Engelbert van der Marck.

De oorkonde by die gelegenheid opgesteld werd bezegeld binnen Luik, zoo als blykt uit het volgende :

Acta fuerunt hec Leodii in loco capitulari ecclesie Leodiensis predictae, retro majus altare ejus ecclesie, anno a Nativitate Domini MCCCC primo, indictione nona, mensis aprilis die ultima. Presentibus ibidem discretis viris Henrico de Warons sancti Matruj, Nicolao de Bodastreyo mense canonico et Nicolao Quareit presbitero capellano perpetuo in ecclesia Leodiensi.

Wy laten hier de lyst dier goederen volgen, gelyk die in het opstel ter ge-

prior Everhard, namens de kloostergemeente, deze in 1401 had in bezit gekregen. Die act werd bezegeld te Diest in het *gasthof den Haen*, toen bewoond door de adele vrouw Aleidis van Gullick, door Arnold heer van Diest, de ridders Jan en Willem de Ponte of Van den Brugghe en den adelman Jan van Gullick, die als getuigen waren bygetreden (1).

Gelyk wy uit het eerste stuk kunnen opmerken, was de ridder van Zelck tot dusverre in het bezit der heerlykheid gebleven, welke zyne zonen Arnold en Goswyn slechts ten jare 1406 met het *Sabelshof* aen de Karthuizers afstonden.

Immers, op 19 october werd door den keizerlyken notaris Jan van Gerdinghen, binnen Diest, in het voornoemde gelegenheid van den afstand dezer aen het kapittel van Luik gedaen, staen opgenoemd :

Bona que capitulum acquisivit a domino de Zelck.

Imprimis bona allodialia descendencia a domino duce Brabantie et ejus hominibus allodialibus.

Imprimis duo bonnaria prati dicta Byloke, jacentia retro capellam supra rivum dictum Velpe, ab una parte et bona Costini van Ranst armigeri ex altera parte.

Item unum vivarium cum quodam nemore alnorum, teutonice *elshout*, situm in loco dicto *Luttelzelck*; item unum bonnarium sylve situm in antedicto nemore (de Boeckhout) nuncupatum *Martynshaghe* juxta sylvam pertinentem ad altare gloriosissime virginis Marie in ecclesia de Zelck sitam ab uno latere et terram hospitalis oppidi Diestensis ab alio. Item duo sille site in loco dicto *Castrum* retro braxinam de Zelck.

Item tres sille site prope viam molendini de Zelck ab uno latere et terras Henrici dicti Typoet. Item una silla cum dimedio vinee sita juxta villam de Webbechem in loco dicto *Cuckselbosch*. Item quinque jugera pratorum sita in pratis dictis *Zelckerbeempden* inter hereditatem domini Henrici de Velpen militis et capelle de Zelcke ex utriusque partibus.

Item unum bonnarium pascue sicce juxta sylvam *paludosam* et vivarium ulterius nominatum situm in Luttelzelcke ab una parte et plateam tendentem versus Lewis parte ex altera.

Item dimidium bonnarium situm juxta fontem dictum *Sinte-Gertrudis borne*.

Acta fuerunt hec in oppido de Halen, in domo Jacobi dicti aurifabri juxta atrium, sub anno nativitatis Domini millesimo tricentesimo septuagesimo tercio, mensis junii die vicesimo.

(1) Acta fuerunt hec in oppido Dyestensi in hospitio inhabitationis discrete et honeste mulieris domicelle Aleidis de Juliaco dicto *in hospitio Galti*, xii octobris M.CCCC. primo.

hof *den Haen* een opstel gemaakt, waerby het *Sabelshof*, met het *Hof-ter-Ryst*, en al hunne voorregten, afhankelykheeden enz., werden afgestaen aen het Karthuizerssticht van Zeelhem (1). Johanna van Brabant gaf hier aen hare goedkeuring by opene brieven van 19 october van dat jaer.

De beide zonen van den ridder van Zelck, Arnold en Goeswyn, bleven echter in bezit der jacht op de gemelde goederen, welke maer in 1445 aen de Karthuizers toegekend werd door den jongen Arnold van Zelck (2).

In 1402, op 10 november, gingen onze Karthuizers een verdrag aen met den adelen heer Philips van Berghe en deszelfs zonen, krachtens welk zy in bezit kwamen van een ander vierde gedeelte der heerlijkheid van Zelck, waervoor zy hunne goederen te Mopbertinghen, tusschen Tongeren en Maestricht gelegen, afstonden (3).

(1) Prima² pars domini et jurisdictionis ville de Zelck cum omnibus juri-
bus et pertinentiis tam in censibus, caponibus, gallinis, valueribus, arenis
panibus lineis, diebus fenandi, cormediis, mansionariis, tricensionariis, scabi-
nati, forestaria, hominibus feodalibus, cum fructibus, emolumentis, proventi-
bus, frugentariis, warandia, venationibus, dumis, nemoribus, sylvis, pontibus
aggeribus, viis, semitis communibus et propriis magnis et parvis, cum quibus-
dam terris, pascuis seu pratulis nuncupatis de *Vroente, die groete Bruel* cum
omnibus aliis pascuis communibus tam in pratis de Zelck quam alibi ubi-
cunque situatis aut qualitercunque nominatis ac omnibus aliis ac singulis
juribus ad dictam partem domini et jurisdictionis predictae ville de Zelck
spectantibus et pertinentibus.

Item dominium et jurisdictio ejusdam curie nuncupate *sabelshof* tam supra
libertatem de Halen quam alibi cum omnibus juriibus et pertinentiis ad dictam
curiam spectantibus, etc.

Item dominium et jurisdictio ejusdam curie nuncupate *den hof ter
Ryst etc.*

(2) Uitwyzens eene oorkonde deed de ridder Arnold van Zelck, op 18 juny 1573, verschillende legaten, met toestemming van Arnold, deszelfs zoon, en dezes vrouw Beatrix, ten voordeele zynrer onechte kinderen, Geeraert, Arnold en Laureta. Van onder leest men het volgende :

Acta fuerunt hec in villa de Zelck sub quodam nucleo stante inter portam et
alam mansionis dicti domini Arnoldi Junioris.

(3) De oorkonde werd in de kapittelzael van het Karthuizerssticht opge-
steld ; immers wy lezen het volgende aen het einde van dit stuk :

Acta fuerunt hec in colloquio seu loco capitulari dicte Carthusie apud Zeel-
hem site prope Diest, presentibus ibidem discretis et honestis viris magistro
Johanne de Nederhem armigero, in artibus licentiate, etc.

Op Sint-Andries avond van het volgende jaer, werd die afstand door hertogin Johanna goedgekeurd en bekrachtigd.

Nog in het zelfde jaer verkocht Hendrik van Ranst de helft van de heerlijkheid diens dorps met volle toestemming zyner broeders, zusters, enz. aen de Karthuizers van Zeelhem, en wel op de volgende voorwaerden :

Hendrik van Ranst ontving hier voor de somme van 2,000 guldens en 70 gulden nobels.

Raes van Malayne 1800 guldens, die op die goederen stonden en welke zyne overledene huisvrouw tot haer bruidschat had toegebracht.

Jan van Aa ontving insgelyks 1800 guldens, ten voordeele van zynen minderjarigen zoon, die hy uit zyn huwelyk had met wylen Maria van Ranst.

Al de kinderen van wylen Costyn van Ranst gaven aen onze Karthuizers te dier gelegenheid hunne bewysschriften dat aen de koopvoorwaerden was voldaan geweest.

Op 18 november 1406, werd door Johanna van Brabant een charter bezegeld blykens welk de hertogin het leengoed van Zelck, hetgeen vroeger zoo vele jaren had gesplitst geweest, wederom vereenigde.

Op 4 meert 1412, werden de goederen tot de heerlijkheid van Zelck behoorende door hertog Anthoon geammortiseerd.

In de opene brieven te dier gelegenheid gegeven staen insgelyks de voorrechten opgenoemd die door gemelden hertog aen de heerlijkheid Zelck waren toegekend. Deze waren de volgende :

1° Vergunt de hertog eene byzondere schepenbank voorgezeten door eenen meier.

2° Een byzonder zegel.

3° Vrydom van ongeval, zoo als onvrywillige doodslag of kwetsing.

4° De zetting der keuren gelyk te Halen.

5° De alingvisschery in den Demer en in den *Krommen Wiel*.

6° De visschery in de Velp tot aen het grondgebied van Halen.

7° De vissehery in de leidgrachten, met de rechten der molens, sluizen en paenhuizen.

8° De warande van Zelck met het warandrecht en vogelley.

9° Het recht van den *Grooten Bruel* te heinen of te sluiten van halfmaert tot SS. Peeters en Pauwels avond.

10° Vrydom van het hof van Zelck en al deszelfs afhankelijkheden, uitmakende 17 bunders vrybeempden, 11 bunders gemeinbeempden, 63 bunders win- of akkerland en 34 bunders bosch op het grondgebied van Zelck en Halen gelegen.

11° Het recht van eenen heiliggeestmeester te Halen en eenen bedezetter te Zelck te stellen.

De vergunbrief des hertogen, in de borcht van Turnhout gegeven, werd door den Luikschen kerkvoogd Jan van Beieren op 15 december 1406 bekrachtigd.

De brabantse hertog Jan IV, by opene brieven gegeven te Vilvoorden op 10 january 1419, en zyn opvolger Philips de Goede, by charter van 18 april 1431, geven hier in hunne volle toestemming.

Blykens een vergunschrift, door keizer Sigismond op 14 november 1416 aen de Karthuizers toegestaen, werden door dezen al de voorrechten aen ons klooster vroeger verleend goedgekeurd en bekrachtigd.

Wy zegden hooger dat de heer van Zelck met de plaetselyke overheid het recht bezat van keuren op te stellen, waer naer de inwooners diens dorps zich te schikken hadden.

De keuren of statuten van den jare 1616 zyn tot ons overgekomen; zy werden afgelezen binnen dit dorp, in de vergadering der gemeente, op 12 april van dat jaer en bevatten 43 artikelen.

Volgens die statuten mogt niemand binnen dit dorp zich komen vestigen tenzy voorzien zynde van goede getuigschriften door den pastoor of meier der plaets, waer hy laest verbleven had afgeleverd.

Het was niemand toegelaten huizen te verhuren aen persoonen die de tafel des Heiligen Geestes zouden bezwaren, op eene boet van twee roozen nobels.

Elke herbergbaes moest zyn bier verkoopen met den Halenschen pot; hy was ook verplicht eene wis uit te steken aen den voorgevel van zyn huis.

De bakkers moesten hun brood maken, volgens het gewichtstelsel dat te Diest in voege was.

Artikel 28 luidde aldus : « Item men sal voertaen egheen Sinte-Mertens vuer stoken oft Meyspel houden sonder consent, op de verbeurte van dry Hollandsche guldens. »

Artikel 40 was van den volgenden inhoud : « Item soe wie onder de jurisdictie der stad van Halen eenen wolf schiet, vangt of can becomen met eenighe instrument, die sal ontvangen ende hebben van de stad Halen tot eenen schencke vermits volcomentlyck blyckende dry gulden. »

Uit die laeste verordening blykt dat ten jare 1674, toen die statuten hier nog openbaerlyk werden afgekondigd, de wolven deze streken nog niet geheel hadden verlaten.

Artikel 42 zegt : « Item sullen alle die ingesetenen schuldig syn alle sondaghen ter kercken te comen oft ten minste vuyt elck huys een om mis en sermoen te hoeren en 't geen van s'heeren weghe soude gepubliceert worden, op die pene van elcken reyse te verbeuren 2 st. »

Artikel 43 luidt als volgt : « Item ende vangelycken sullen alle gemeyntenaers schuldich syn te compareren ten jaergedinghe om t'aenhooren wat er soude moghen aengaende de policie, keuren en breucken gepubliceert worden, op verbeurte soe wie in foute bevonden wordt van 6 st. t'elcken reyse. »

Dit laetste schynt een overblyfsel te zyn van de ge-

nechten of pleitdagen, die vroeger op het grondgebied van Halen jaerlyks driemaal plaets hadden. Wy hebben een charter doen drukken, achter het *Chronicon diestense*, waerin de rechten van den meiër tydens die jaergedingen zyn vastgesteld ; het behoort tot den jare 1143 en bevat eenige byzonderheden nopens die pleitvergaderingen, die voor de geschiedenis niet onbelangryk zyn.

Volgens een gebruik, dat vroeger algemeen in zwang was, gingen vele adellieden en andere voorname familiën nu en dan voor eenigen tyd in het een of het ander Karthuizerklooster hun verblyf nemen. Den tyd, dien zy hier doorbrachten, besteedden zy in het gebed en strenge boetplegingen. Het verstorvene leven dier moniken strekte hun tot voorbeeld ; ook gebeurde het niet zelden, dat soms een adelman hier het Karthuizerhabyt aantrok en er het overige zynere dagen naer de levenswyze van Sint-Bruno doorbracht.

Dit gebruik bestond vooral in het sticht van Zeelhem, by Diest, waerom hetzelve door de schryvers van vroegeren dag onder den naem van *Domus principum et Magnatum* wordt aangeduid.

Zoo wy zien, deed Renier van Schoonvorst, heer van Zichem, ten jare 1400 binnen de muren van het Zeelhemsch klooster een gebouw aenleggen om in het zelve tydens zyn verblyf in dit sticht zynen intrek te nemen. Blykens een charter in het voornoemde jaer opgesteld en door dien ridder bezegeld, werd dit gebouw de eigendom der Karthuizers zoo haest hy aflyvig werd. In dit charter bemerken wy de volgende zinsnede : « dat wy alsulcke huysinghe en tymere als wy doen maken en stichten in den cloester der sartroysen te Zeelhem by Dyest geven den selven goeden lieden puerlick om godswille in rechte aelmissie voer onse voerders ziele haren vriën wille mede te doene. »

Een ander voornaem ridder van dien tyd, Hendrik van Diest, heer van Rievieren, deed in 1442 hier met de zelfde

inzichten een gebouw optrekken, waarvan hy slechts een gedeelte tot zyn gebruik hield. Na zyne dood kwamen er de Karthuizers van in bezit, iets wat hy tot grooter zekerheid met een charter bevestigde (1).

Eenige jaren vroeger, namentlyk in 1439, deed hy aen het Karthuizers sticht eene gift van 50 keurvorsterguldens, tot eene aelmoes, welke som, volgens alle waerschyndykheid, slechts na zyne dood eischbaer was; naerdien hy hierover aen onze kloosterlingen op 17 juny van het voornoemde jaer een charter afleverde waeraen Jan van Loon en Johanna van Diest, deszelfs gade, by akt van 21 augusty, hunne goedkeuring verleenden.

« Herdenckende, » zegt de godvruchtige ridder van Diest in deze oorkonde, « hoe cort, hoe bedriechlyc en hoe ydel de blydscap der wereld is, ende dat scoenheyd des lichaems, weldighe voerspoed der werelicken dinghen ende adel geboerte van magen en vrienden den mensch niet en connen bevrien noch verlossen van der doed, maer alle menschelycke natuer moet worden verwandelt in asschen, voerspoed in droefheden, edelheyd in seerigheiden, ende aldus

(1) Cont en kenlic sy allen den gheenen die desen brief sullen sien of horen lesen. Want ic Hendric van Diest ridder, heer van Ryevieren, voir God en myns gemacs wille, by consente en verhinghe der Chartroesen van Zeelhem, in der selver Chartroesen warmoes hof een huys getimmer hebbe en doen maken en oeck om dat sy my oic binnen haren slote noch een ander kamer gracioeslyk verleent hebben om myn leve dage alleen te gebukene; daer om eest dat ick kenne en gelyc mits desen myne brieven dat so wanneer ick by den gestaden goeds sall gecomen syn van der lyve ter doet, dat alsdan voert nimmermeer niemant van myne erfenamen of nacomelinghen tot gheenen daghen recht vint noch toeseggen tot den voerscr. huysse sullen hebben noch beholden, mer alsdan voirt so sullen die voerscr. Chartroesen met den selve voerscr. huse ende met alle dat daer in of hynnen gevonden sal worden, het ware huysraet, juwelen ocht eenich ander goet hoegedanich dat were den voerscr. Sartroysen sal syn ende dat sy daarmede als met haren properen eyghenen erve ende goede tot ewiger daghe haren vryen wille sullen doen sonder ymants callenge ofte toesegge daer in te beholden. In kennisse der waerheit so hebbe ick her Henric voerscr. mynen properen seghel aen desen brief gehanghen dertich daghen in Januario, in 't jaer ons Here MCCCC. twe en vertich.

lydt die blydscap der wereld; hier omme begherende nerstelycke by hulpe en troest des almechtigsten Godt die verveerlycke uere syns afscheiden van deze wereltd tot salicheyt syner siele te voercomen, soe heeft, enz. » Hier drukt hy uit de geldsom die hy aen onze Karthuizers na deszelfs dood toekent.

In 1403 deden de Karthuizers eene verruiling van goederen met Jan van Gerdighen, investiet van Zeelhem, en de infirmary van het Begghynhof van Diest.

De oorkonden ter dier gelegenheid opgesteld zyn tot ons overgekomen.

Op 2 april 1407, schonk Pieter van Londerzeel al zyne goederen ten gehuchte Zelck gelegen aen het Kathuizerssticht van Zeelhem op voorwaerde van jaerlyks aen het nieuw gasthuis van Halen (novo hospitali de Halen) dry mudden koorn te leveren. Uit den akt blykt dat het gasthuis van Halen, hetgeen door het Geldersch leger in 1507 in asch werd gelegd, omtrent het jaer 1407 werd opgericht.

In 1409 kwamen de Karthuizers in bezit der goederen van Winghe, binnen het dorp van Zeelhem gelegen. Wy zien dat in de maend september de opdracht dier goederen werd gedaen aen Thomas van Diest, grondheer derzelven, door Niklaes van der Meeren, die deze van hem te leen hield.

In de zelfde maend bevrydde heer Thomas van Diest de nieuwelings aengekregene goederen, op voorwaerde dat de Karthuizers jaerlyks in zyn laethof binnen Zeelhem eenen pennink hiervoor zouden betalen, en opdat zyne kinderen die vergunning later niet miskend zouden hebben, stelde hy hiervoor te pand zynen windmolen te Boksberghe gelegen met al deszelfs afhankelykheden, gelyk hy deze verkregen had van wylen zyne vrouw, Katharina van de Wyer.

Die vergunbrief werd later goedgekeurd en bekrachtigd, op 13 february 1423, door Jan van Diest, die gelyk zyn vader hierover een charter aen de Karthuizers gaf, aen welk hy zynen zegel hing.

Blykens eene oorkonde van den jare 1358, kwam Renier van Merode, heer van Rinberghe, toen in bezit van eene jaerlyksche rent op de onderhavige goederen gesteld tegen Liebrecht van Niel.

Omtrent den jare 1410 stond aen het hoofd van het Zeelhemsch klooster een man van hoog beleid en uitstekende bekwaemheden; met name Goswyn Comhair. Hy was geboren in Gelderland en had zyne ordegeloften uitgesproken op den Sint-Jansberg by Diest. In 1414 werd hem door Elisabeth, hertogin van Brabant en gemalin van Anthonius, eene zending opgedragen by den koning van Hongariën, die toen in Lombardye verbleef. Later werd hy door den koning van Denemarken geroepen om een der bisdommen van dit uitgestrekte ryk te bestieren (1). Na eenige jaren zynen yver ten voordeele van den godsdienst en het heil der zielen te hebben besteed, legde hy zyne waardigheid af om zich uitsluitend aen het beschouwend leven over te geven. Hy verbleef eenigen tyd te Zeelhem en vertrok van daer naer het groot Karthuizershuis, by Grenobelen gelegen, waer hy het overige zyner dagen in geur van deugden overbracht.

Tydens zyn verblyf op den Sint-Jansberg schreef zyn voorganger in het priorschap en leermeester Everhart van Heussen hier verschillende werken, waarvan de volgende gekend zyn :

1° *Tractatus de tentationibus eorumdemque remediis*, H. S., vroeger bewaerd by de reguliere kanoniken te Tongeren ;

2° *De accessu et conversatione cordis ad Deum* ;

3° *Epistole varie*.

Uit het testament van Everhart Comhair, vader van onzen Karthuizer, blykt dat deze laetste in hoedanigheid van prior den Sint-Jansberg bestuerde in 1410. In die oorkonde, welke

(1) In de eventydige schriften komt hy voor onder den naem van *episcopus scalotensis*. Zulks bewyst dat hy zyn bisschoppelyken zetel had te Skalholt, zynde eertyds de voornaemste stad van Ysland.

tot ons is overgekomen, schenkt de vader al deszelfs goederen, zoo roerende als onroerende, aen de Karthuizers van Zeelhem.

Volgens een ander testament, gedagteekend van 7 december 1415, maekt de zelfde Everhart al zyne bezittingen aen de orde der Karthuizers zonder gewag te maken van den Sint-Jans-berg en hy laet alles over aen de beschikking van zynen zoon. Hoogst waerschynelyk had deze toen reeds het Zeelhemsch klooster verlaten om zich naer elders te begeven. Hoe het ook geweest zy, in 1422 bewoonde onze Goswyn reeds het moederhuis by Grenobelen, waer hy in gemeld jaer eene uiterste wilbeschikking opstelt en eenige dier goederen aen dit sticht laet; doch op 9 february 1446 verandert hy al zyne vroeger gedane beschikkingen en wel ten voordeele van het huis van Zeelhem, waeraen hy geheel de nalatenschap van wylen zynen vader toekent.

Onder het bestier van dezen prior kwam het nonnensticht *de Besloten Hof* te Herenthals tot stand, hetgeen men aen de milddadigheid van Arnold van Craynhem, heer van Grobbendonck, en deszelfs huisvrouw, Joanna van Steyvort, te danken had. De gemelde heer stelde het nieuwe klooster onder het overzicht van den prior van Zeelhem en den abt van Tongerlo. De schryver Dewael doet te dezer gelegenheid aenmerken, dat de toenmalige prior Goswyn Comhair in de grootste achting stond by de grooten en adelen van zynen tyd, van welken eenige met hem het Karthuizershabyt hadden aengetrokken.

Wy zegden hooger dat de Karthuizers met de heerlykheid van Zelv insgelyks den watermolen dier plaets in bezit kregen. Krachtens een besluit van hertog Jan II van den jare 1323, was de graenmolen van Halen tot banmolen verklaerd geworden, en de inwooners der zeven naestgelegene dorpen waren verpligt hunne granen herwaerts te malen te brengen. Een charter van hertog Anthonius, in 1411 verleend, ontslaegt de inwooners van Webbechem en Zelv van die

verplichting ten voordeele van den graenmolen van Zek, nieuwelings door de Karthuizers aengekregen. Die hertoglyke vergunning bracht die kloostergemeente groote voordeelen by.

Uitwyzens eene oorkonde van 1412, kenden de Karthuizers onder zekere voorwaerden de jacht toe op eenige hunner goederen aen Goswyn en Arnold van Zek.

Op 9 april 1413, schonk Jan van Heynsbergh met deszelfs gemalin, Margareta van Gemp, den Karthuizeren van Zeelhem een voeder wyns uit hunne keurwynen te Hanf; dit voeder zou hun jaerlyks worden afgeleverd te Maestricht. In den brief, te dezer gelegenheid opgesteld, wordt gezegd dat de gemelde heer en vrouw zulks doen om deelachtig te worden in de gebeden dier kloosterlingen.

Omtrent 1413, schonk de Luiksche bisschop Jan van Beijeren, heer van Voorne, aen de Karthuizers de graen- en lammeren tienden op de nieuw aengespoelde landen by de stad Briel gelegen.

Omtrent dit zelfde tydstip, en wel ten jare 1415 en 1419, kochten onze Karthuizers in dezelfde landstreek, verschillende poldergronden aen, waeruit het klooster later aanzienlyke voordeelen trok. De oorkonden hier toe betrekkelijk zyn in het archief van Zeelhem nog voor handen.

Uitwyzens eene oorkonde van den jare 1424, legde Egidius de Monte in den naem der kloostergemeente van Zeelhem eene jaerlyksche rent af, die deze laetste verschuldigd waren te betalen aen de reguliere kanoniken van Groenendael. Zoo wy zien werden de penningen door gemelden heer aen de Karthuizers geleend door deze laetsten gebruikt, en wel op diens verzoek, tot oprichting van een altaer in de kerk van dit sticht welk toegewyd werd aen de heilige Katharina, Dorothea en Maria Magdalena. Wy laten den afkwytingsbrief door den prior van Groenendael ter dezer gelegenheid afgeleverd, hier onder volgen (1).

(1) Nos prior et conventus monasterii Viridis Vallis in Zonia, ordinis canonicorum regularium sancti Augustini, Cameracensis diocesis, notum facimus

In 1425 gaf Maria, hertogin van Gullick en vrouw van Aerschot, toelating aen onze Karthuizers van dry en twintig bunders heide gronden in cynspacht mogen uit te geven. De brief dagteekent van Sint-Georgius dag van dit jaer.

Eene statistiek des kloosters, in 1442 door den prior Hendrik de Pyro opgesteld, en aen het generael kapittel ingezonden, leert dat in 't gemelde jaer het getal der moniken tot vier en twintig beliep, waeronder zestien priesters, twee novitiën en zes leeke broeders. De inkomsten waren in evenredigheid der inwooners genoegzaam voldoende; de gebouwen waren klein, weinig uitgestrekt en ongeschikt, om tot wooning te dienen voor het groot getal der moniken en bedienden, die er verbleven.

De opbouwung dezer zou volgens gemelden overste groote bekostigingen veroorzaken.

De kloosterlingen vonden hun bestaen ten deele in den landbouw: in de hoeve des stichts vond men vier paerden, acht koeyen, zeven kalveren, enz.

universis et recognoscimus per presentes in perpetuam rei memoriam quod honorabilis vir Egidius de Monte, amicus noster specialis, nomine et ex parte venerabilium et religiosorum virorum prioris et conventus domus de Zeelhem prope Diest, ordinis Carthusiensis, bene et legitime erga nos redemit et acquitavit sedecim florenos censuales annui census, tribus antiquis scudis pro quatuor hujusmodi florenis computatis, ac de totali summa hujusmodi redemptionem contingenti de suis propriis bonis in memorata pecunia, pro fundatione cujusdam altaris consecrata in honorem beatorum Katherine, Dorothee, Marie Magdalene, etc., in ecclesia dictorum religiosorum de Zeelhem situati, ad plenum satisfecit et bene contentavit, in quibus sedecim florenis dicti viri religiosi nobis devoluti et obligati erant ex dispositione et post mortem nobilis viri domini quondam Engelberti de Marcka, prout in littera principali de hac materia confecta clarius et plenius continetur. Quo circa nos pro nobis et successoribus nostris sepedictos religiosos priorem et conventum domus de Zeelhem et eorum successores de antedictis sedecim florenis censualibus hereditarii census perpetuis temporibus quitamus et quitos ac liberos clamamus, recognoscentes predictam pecuniam in nostram evidentem necessitatem et domus utilitatem fore de consilio conventus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum conventuale presentibus est appensum. Datum anno Domini M. CCCC. vicesimo quarto, mensi septembris die undecimo.

De Pyro, die doctor in beide de rechten was bevorderd geweest, vraegt in het zelfde stuk om van het priorsambt ontlast te worden, ter oorzaak van deszelfs zwakken lichaams-toestand, iets wat hem door het generael kapittel werd toegestaan; doch hy werd later in de zelfde hoedanigheid naer het Karthuizerssticht van Luik verzonden.

Omtrent dit tydstip begon men het klooster van den Sint-Jansberg gedeeltelyk herop te bouwen.

Wy zien dat Jan Daelman, in 1425, vyf en twintig gouden guldens gaf tot opbouwing eener nieuwe cel. Jan Naelden liet in 1459 mede eene aenmerkelyke som aen onze Karthuizers tot voltrekking der gebouwen van dit klooster.

Wy denken dat de thans nog bestaende kapel, welke zoo men ons verzekerd heeft vroeger tot spreekhuis en kapittelzael diende, insgelyks tot dit tydstip behoort. Immers, wy meenen op een der schilden van de schraegbogen des gewelfs den naem van den prior Godescalcus te hebben gelezen, die in 1430 aen het hoofd dezer kloostergemeente stond.

Uit een testament, gedagteekend van 14 april 1436, thans nog voorhanden zynde, blykt dat Rombaut Booms, een Diestsche burger, die hier het karthuizersshabyt aengetrokken had, aen dit sticht aenmerkelyke bezettingen en geschenken deed. Hy was vroeger gehuwd geweest met Maria van Endhout en liet uit haer verschillende kinderen achter, waaronder Jan Booms, reguliere kanonik te Bethleem by Leuven en later geestelyke bestuerder van het sticht Mariëndael te Diest, en Barbara Booms, die het klooster van Barberendael te Thienen bewoonde.

Uitwyzens de gemelde oorkonde, was men toen druk bezig met de bouwwerken voort te zetten, waervoor gemelde heer honderd fransche kroonen ten geschenke gaf; hy gaf mede eene aenmerkelyke som tot bekostiging van drie geschilderde glasramen, waarvan twee in den refter en een ander in het nieuwe *lavatorium*, hetgeen men ging optrekken, zouden geplaatst worden. De begiftiger verzoekt dat men, tot

eeuwig aendenken, deszelfs wapens in elk dier vensterramen zou doen stellen.

Rombaut Booms liet ook twintig gouden guldens tot versiering zyner cel en deszelfs bidplaets, alsmede eenige tafereelen, die te Bethleem in de kerk hingen.

Verders laet hy nog honderd gouden kroonen, ten einde by middel van dit geld de Karthuizers zich eenen schoon schryver zouden aenschaffen, die den kloosterlingen zyne kunst zoude mededeelen, alsmede om perkament en andere noodige stoffen hiertoe betrekkelyk te kunnen koopen. Men weet dat vóór de uitvinding der boekdrukkunst de letterkundige, historische en godsdienstige schatten meestal door de moniken werden afgeschreven, die hierdoor hunne uitspannings uren ten voordeele van het gemeene best ten nutte maekten en hierin een aengenaem tydverdryf vonden.

De begifter drukt in deszelfs testament uit, welke boeken volgens zyn verlangen door den gemelden kunstenaar zouden afgeschreven worden. Hoogst waarschynelyk namen eenige der moniken die gelegenheid waer om die kunst aan te leeren, en het is zeer vermoedelyk dat het Zeelhemsch klooster een groot getal met zorg en kunst afgeschrevene boekwerken heeft opgeleverd, die thans de bibliotheken onzer oudheidminnaren versieren.

Wy laten de beroepene oorkonde om hare belangrykheid hier gedeeltelyk volgen :

« Item, oic is myn begeerte, dat die dry tafelen, die te Bethleem in de coer hanghen en staen aen den moer, die ic dair geleent hebbe, rechte voert blyven sullen den cloester van Zeelhem by Diest ende dat men dat groet beelde van onser Vrouwe setten sal in den coer boven die doere van den sacristiën en d'ander twee tafelen oik in den selven coer, behedelick dat ic se myn leven daghen lanc in myne celle hebben mach ist dat mi gelieft.

» Item nog so make ic twintich gulde croenen myne celle

mede te stofferene ende een half honderd wagenschots mede te coepene ende mien oratorium mede te makene.

» Item oic so beghere ic dat ons pater van den goeds-huyse van Zeelem rechte voirt na myn professie heffen ende voren sal hondert cronen van Vranckryek, of de werde daer vore, also sy van hande tot hande gaen sullen tot den voerse. cloesters behoef van den lyftochtgelde dat men die stadt van Mechelen sculdich es, en met dien gelde sal men enen scrivein crighen ende doen comen so wat hi cost in den voerse. cloester, die den broederen van den cloesteren ende mi mach leren scrivenen, die daer minne ende begherte toe hebben ende men sal er oic perkament ende stof medecoepene. Sonderlinghe so es myn begherte, dat men oic met dien ghelde sal doen scriven binnen den cloester van den scrivein de *quingagesima* op den souter, die Ludolphus de Cathuysen daer op gemaect heeft, ende oic *vitam Jesu Christi*, ende sermonen op den Pater noster die een Cathuysen oic gemaect heeft; item noch een souter met groote letteren ende *stimulum amoris*; item een cleyn portabel diurnael ende oic noch andere boecken also 't ons genuechen sal.

» Item so oic is myn begherte, dat alle myne boecke latynsche en dietsche blyven zullen, den voergenoemden cloester van Zeelhem, uit gesceiden myne brevieren, twee nocturnalen en een diurnael, die beghere ic dat men vercoepen ende ten hoochsten brenghen sal ende dat men met dien ghelde dat daer af comen sal, een boeck cope, dat men hiet *Speculum historiale*, oft anderen goede boecken daer voir, opdat ons genuecht ende dat men op elc boeck scriven en tekenen sal gelyc en in den selven formen, dat ick tekenen sal met myn hant achter in den boecken, teweten in 't passionael ende oic in den boeck van Gregorius XL Omeliën etc. sonder enich verandere ocht vercoepen ende dies gelyc in allen den boecken die ic, ochte godt wilt noch sal doen scriven, den cloesteren blyven behoudelick myn lyftochte daer ane te hebbene en die te gebrukene altoes met oorlove miins

overtsten; behoudelycko ic waert her Jan miin sone te Bethleem ende Barbara miine dochter te Barbelendale, eenige boecken van de mine begherden te lesen en by hen te hebben, dat men hen die leenen sal eest een half jare of een jaer, ende als sy die wedersenden sullen, so sal men hen anderen leenen.

» Iten oic es miin begherte dat ons pater van den voerse goedshuyse heffen en voeren sal tot hulpe zyner metseleryen honderd cronen van Vranckryck... Ende met den anderen onder half cronen ende dat men oic met dien ghelde maken sal diē selve ghelase vensteren die men behoeven sal in het *Lavatorium*, dat men ofte Godt wilt, cort sal maken ende dat meeste deel van dobbele werken ende daerinne sal men setten miin wapen tot eewighen gedenckenisse en diergelyck eene venster ocht twee in den refter. »

Aen het einde dezer oorkonde leest men de volgende latynsche regelen:

« Acta fuerunt hec in cella predicti domini Rumoldi ad preces cujus sigilla apposuerunt, Henricus dominus temporalis de Rivieren et Henricus dominus de Cronenborch, qui erant presentes. »

Op 27 Mei 1428 liet Jan Trimans den Karthuiseren tien mudden spelt, ten einde deze in hunne kerk eene wekelysche mis zouden verrichten voor de zielen zyner ouders en Elisabeth van Hamal (1).

In 1430 liet Aleit van Eyck begyn te Diest den kloosterlingen twee guldens 2 groten op haer huys gelegen in het Vetterbroeck, (*in palude Sardonum*).

In 1430 maekt Arnold Regis (coninx?) den Karthuiseren eene rent van 4 guldens op deszelfs huys op de Laken merkt gelegen (2).

(1) Acta fuerunt hec in quadam camera domus magistri Wilhelmi de Hamalia sita in villa de Lumpnis prope Westerhoven.

(2) Arnoldus Regis contulit et legavit Carthusiensibus conventus in Zeel-

In 1431 gaf Hendrik Oudjans, pastor van Zek, deszelfs huis, aldaer tusschen den graenmolen en de kerk gelegen, om ten eeuwigen dage tot eene woonplaets te dienen aen zyne opvolgers in het pastoorsambt dier plaets, en liet op dit huis de bezetting van eenen cynsgulden ten voordeele der karthuizeren, ten einde deze hem in hunne gebeden zouden gedachtig zyn geweest.

In 1434 liet Joanna van Steynvoort, vrouw van Grobbendonc, en zulks by uiterste wilbeschikking, aen de karthuizers hare goederen te Corthesem gelegen, die zy te leen hield van den heer van Hoorne (1).

Die goederen kwamen in bezit van de gebroeders Jan en Willem van Steynvoort, ten jare 1363, die deze verkregen tegen Lodewyk van Loon, heer van Horpalen, zoo als blykt uit eenen brief van Dierk Loeff, heer van Hoorn, en Altena, van wien gemelde heer deze vroeger te leen hield.

In 1425, by doode Arnolds van Steynvoort, kregen Joanna van Steynvoort, vrouw van Grobbendonck, en Ermengaert van Steynvoort, weduwe van Jan Hoens van Vorendale, ridder, beide nichten van gemelden heer van Steynvoort, deze goederen in bezit, waervan de verdeeling gebeurde op 6 mei 1425 (2).

Wy zien dat Willem, heer van Hoorne, Altena, Corthesem en Montignies, op 29 april 1429, aen Joanna van Steynvoort, deszelfs huisvrouw, toelating gaf van over hare goederen by testament te beschikken. De bisschop van Luik, Jan van

hem prope Dyst, iv florenos annui et perpetui census ad et supra domum supra forum Lane situatum.

Acta fuerunt hec in ecclesia sancti Sulpitii Diestensis, presentibus illic viris honestis et discretis Henrico Pictore, Lamberto Creyten et Arnoldo Dreyers.

(1) Acta sunt hec in castro prefate domine Joanne Testatricis dicto Grobbendonc, in quadam bassa camera ejusdem castri sita retro aulam, teste Henrico Rumelantis priore in Trono B. Marie virg.

(2) Dese dinghen gescieden in den dorpe van Steynvoorde, onder de loepe voor dat Paenrhuis.

Heinsberg, vergunde insgelyks de zelfde toelating, in hoedanigheid van grondheer dier goederen, aen de vermelde Joanna, weduwe van den ridder Arnold van Crayenhem, die deze aen onze karthuizers afstond.

Op 23 november 1434 droeg gemelde adele vrouw die goederen op, ten overstaen der schepenen van Corthesem, aen Goswyn Mullinc, overste der karthuizers van Zeelhem, die ten voordeele zyner kloostergemeente ervan in bezit werd gesteld.

Op 8 april 1437, gaven Jan van Loon, heer van Diest, en deszelfs gemalin Joanna, toelating aen onze karthuizers van te mogen visschen in de beken van het Goerbroeck en Zeelhensbroeck.

Dezelfde deden daags daer na eene bezetting aen onze kloosterlingen van vier schilden, vierlanders geheeten, op hunne goederen te Zeelhem gelegen, om het jaergetyde te verrichten van Thomas en Jan, heeren van Diest, hetgeen daags na Onze-Lieve-Vrouwe Visitatiefeest moest plaets hebben.

Op 24 september 1438, maekte Hendrik van Croenenborch en van Loon, by uiterste wilbeschikking, tot heil zyner ziel en dergene zyner vrouw Katharina, van eene rent van 26 1/2 oude gulden nobels, engelsche munt van koning Edward, op zyne goederen te Castrykem, in Holland, gelegen (1). De Utrechtsche kerkvoogd Rodolf gaf hier aen zyne goedkeuring, op 22 october van het zelfde jaer.

By uiterste wilbeschikking van Godfried van Hoebroeck, burger van Thienen, gedaen op 4 mei 1439, liet deze heer met toestemming zyner vrouw, zyn woonhuis, gelegen op de Korenmerkt te Thienen, aen onze karthuizers, om hun ten eeuwigen dage tot eene refugie te dienen tydens hun verblyf in deze stad (2).

(1) Acta fuerunt hec in una bassa camera domus inhabitationis Johannis dicti de Raet in villa de Zeelhem situata.

(2) Acta sunt hec in oppido thenensi in camera dormitorii habitationis dicti testatoris siti supra forum Bladorum.

Op 2 augusty 1439 schonk Jan van Breda, rector van Sint-Kathelynen altaer in Sint-Sulpitiuskerk te Diest, al deszelfs goederen te Nedermolén, by Diest, gelegen. Dit testament werd opgemaekt ten huize van Willem Joyen, op de Kaesmerkt, binnen deze stad (1).

(1) Acta fuerunt hec in domo inhabitationis quondam Wilhelmi dicti Joyen in oppido Dyestensi prefato supra Forum Caseorum situata.

Gelyk wy het in onzen *Historischen oogslag op het voormatig Augustynen klooster te Diest* deden opmerken, was Willem Joyen de stichter der kapel van Sinte-Barbara, die in 1614 door het stadsbestuur aen de Augustynen werd afgestaan om hun tot bidplaets te dienen. Toen wy in 1861 dit opstel in 't licht gaven, zegden wy in hetzelfde dat het ons niet gelukt was den oprechtings akt dier kapel te ontdekken, en dat wy al hetgene wy hierover te zeggen hadden aen den schryver Impens te danken hadden, die hierover iets of wat in zyn *Chronicon Bethleëmiticum* heeft aengeboekt. Wy hadden later het genoegen dien oorspronkelyken akt aen te treffen in het Augustynen klooster te Gent; doch hy is door den tyd zoo zeer beschadigd geworden dat hy nauweelyks meer leesbaer is. Echter wy vonden er insgelyks de brieven van den bisschop van Luik, van den abt van Tongerlo en den aertsdiaken van Brabant, die zeer wel bewaerd zyn gebleven, en welke wy met nog andere byzonderheden, die wy omtrent het Augustynen sticht van Diest en de sinte Barbara kapel hebben gevonden, hieronder mededeelen.

De brief van den luikschen bisschop Jan Van Heinsberch, is van den volgenden inhoud :

« Johannes de Heinsberch, Dei et apostolice sedis gracia electus Leodiensis, confirmatus etc., Notum facimus universis presentem erectionem, fundationem, dotationem altaris seu capelle, in honorem beate Barbare ac sanctorum Marie, Anthonii et Trudonis, site in Nova platea opidi Diestensis, nostre diocesis, per Wilhelmum dictum Joyen, relictum legitimum Margarete diete Berghs, ejus dum viveret uxoris, noviter erecte, fundate et dotate; unde in instrumento publico super inde confecto, cui presentes nostre littere infixæ sunt fit mentio, ac omnia ac singula in eodem instrumento contenta et narrata, prout et quemadmodum inibi ordinata sunt et continentur et narrantur, ad ipsius Wilhelmi instantiam et requisitionem, laudamus, ratificamus et approbamus et in Dei nomine nostra auctoritate ordinaria confirmamus per presentes, jure cujuslibet in omnibus semper salvo. Datum sub sigillo nostro ad causas, anno a Nativitate Domini millesimo quadragesimo vicesimo, mensis januarii die vigesimo secundo. »

De brief van den abt van Tongerlo luidt als volgt :

« Joannes permissione divina abbas monasterii beate Marie Tongerloensis, ordinis premonstratensis, cameracensis diocesis. Notum facimus quod nos erectionem, fundationem et dotationem altaris seu capelle, in honorem beate Barbare, ac sanctorum Marie, Antonii et Trudonis, site in Nova platea opidi Dyestensis, per Wilhelmum dictum Joyen, relictum legitimum Margarethe

Op 5 september 1439, schonk Jan van Veerle, die in dit

dicte Berghs, ejus dum viveret uxoris, noviter erecte fundate et dotate, quemadmodum in instrumento publico super inde confecto, cui presentes nostre littere infixe sunt fit mentio, ad omnipotentis Dei laudem et divini cultus augmentum instanter et devote per dominum Wilhelmum requisiti, in quantum de jure possumus nostrum adhibemus consensum pariter et assensum, sub talibus conditione modo et forma appositis et adjectis pro ipso domino Godelfrido de Etsrijcke presbitero et rectore dicti altaris nominato seu nominando, cedente vel decedente et deinceps totiens quotiens ipsum altare quodcumque vacare contigerit, dicti altaris collatio, provisio, presentatio seu quevis alia dispositio ad nos nostrosque successores existentes solita et insolita in perpetuis temporibus spectabit et pertinebit, jure parochialis ecclesie et cujuslibet alterius in omnibus semper salvo, Datum sub nostro sigillo anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo secundo, mensis martii, die octava. »

Ziehier den brief van den aertsdiaken van Brabant, waervan wy hooger ge- waegden :

« Archidiaconus Brabantie in ecclesia Leodiensi. Notum facimus univer- sis quod nos erectionem, fundationem et dotationem altaris seu capelle in honore beate Barbare, ac sanctorum beate Marie, Antonij et Trudonis, site in Nova Platea oppidi Diestensis, Leodiensis diocesis, nostri archidiaconatus per Wilhelmum dictum Joyen, relictum legitimum Margarethe dicte Berghs, ejus dum viveret uxoris, noviter erecte, fundate et dotate, unde in instrumento publico super inde confecto, cui presentes nostre littere infixe sunt fit men- tio, ac omnia et singula in eodem instrumento contenta et narrata, prout et quemadmodum inibi ordinata sunt et continentur et narrantur, ad ipsius Wilhelmi instantiam et requisitionem, laudamus, ratificamus, approbamus et per presentes in Dei nomine confirmamus auctoritate nostra ordinaria, jure cujuslibet in omnibus semper salvo. In quorum omnium premissorum festi- monium sigillum majus curie nostre archidiaconatus presentibus litteris duxi- mus appendendum. Datum anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo mensis januarii die vicesima tertia. »

De oprichtingsakt welke, zoo wy hooger zegden, in zeer slechten staet is, werd opgesteld op 27 november 1419, door den Notaris Matthias Foelen, van Diest, in de Sint-Sulpitius kerk, in de kapel van Sint-Nikolaes. Immers wy lezen aen het einde dier oorkonde de volgende regelen :

« Acta fuerunt hec in ecclesia sancti Sulpitii opidi Diestensis predicti, in capella beati Nicolai, presentibus ibidem honestis viris dominis Petro Haze, Johanne de Breda, Egidio Laurentii, et Henrico de Loebosch, alias Poenens. »

Uitwyzens deze oorkonde liet de stichter eene jaerlyksche rente van tien hollandsche guldens op eene erve, het *Groot Craenbroek* geheeten, tot ver- richte eener mis in gemelde kapel, welke des woensdags en zaterdags, ten negen uren wekelyks zou geschieden.

Behalve de vermelde oorkonden, vonden wy in dit klooster de rekeningen

sticht het karthuizershabyt had aengetrokken, aen hetzelfde

der Sinte-Barbara kapel van den jare 1566 tot 1614. Wy leerden uit dezelve dat deze kapel in 1580, tydens den overgang der stad aen de Geuzen, werd verwoest. Door de zorg der kapelmeesters en de aelmoezen der wykbewooners werd die bidplaats niet lang nadien hersteld. Wy zien dat de aertsbisschop deze in 1385 op eene plegtige wyze inwydde. Wy laten hier eenige uittreksels dier rekeningen van den jare 1383 volgen :

« Ontfanghen doen men die autaers wydde van offer . . . 28 stuyl. 1 blank.
 Ontfanghen van Willem in den Langenwagen van stucken die men raepde in die capelle doen die gelase werden vuytgesmeten 50 st.
 Ontfanghen van Hendrick Puttemans van den kelck die wy niet haelden om dat die stadt was overgegaen van die Geusen. 22 guld.
 Ontfanghen van Hendrik Corten, ter saeken van de Cremers monstrancie die hy hadde verkocht 7 1/2 guld.

Vuytgaven.

Aen den secretaris van den bisscop doen men die capelle wydde. . . 40 st.
 Aen melck en witte broed voer die scoolkinderen. 3 1/2 st.
 Aen heer Jan van Rothem doen hy die bisschop diende. 5 st.
 Op die Kerckwydinghdach aen die gesonghe misse Hendrick van Mortel gegeven 7 st.
 Op sinen dienst die hi hadde gedaen eer de capelle was geraseert. . 5 guld.
 Aen bert aen den voet van sint Anthonis altaer te makene. 12 st.
 Eenem balck geleyt aen die capelle gegeven aen die wercklieden en ysere anckers te samen. 2 guld. 15 st.
 Hendrick Corten gemaect twee posten in de gelase vinsters en die lysten aen die grote tafel gemaect. 40 st.
 Vuytgev. 61 guld. 13 st. »

In 1586 herstellde Govaert van Esch het kleine orgel, hetgeen zich in de kapelle bevond, en slechts uit zes registers bestond.

Een register, voor opschrift dragende : *Liber memorialis beneficiorum et donorum ecclesie nostre*, insgelyks berustende by de Augustynen tot Gent, geeft de namen op der begiftigers der Sinte-Barbara kerk.

Onder deze bemerken wy de volgende :

Servatius Vaes, abt van Averbode, gaf het hooge altaer, hetgeen vroeger in de kerk diens kloosters geplacet stond, voor de geringe som van 600 guldens, welke door de adelyke familie de Baussele werden betaeld.

In 1767 gaf de adele mevrouw de Baussele tien ducaten tot het schilderen van dit altaer, alsmede eene aanmerkelyke som tot het leggen van den marmeren vloer der kerk.

Jufvrouw Katharina van der Straten schonk den Augustynen de kostbare remonstrancie, welke na de vernietiging des kloosters aen de Sint-Sulpitiuskerk werd gegeven.

Hugo de Croezer bekostigde eene geschilderde glasraem, die hy deed plaetsen aen den noorderkant der kerk.

Pieter de Fierlandt, lid van de vergadering der Oratoren en pastoor te

al zyne goederen, zoo roerende als onroerende, juweelen, enz. (1).

In 1443, deden Jan Drydoens en Maria Busschers, deszelfs gemalin, aen het klooster van Zeelhem, waer hun zoon Willem het habyt had aengetrokken, eene jaerlyksche bezetting van twintig gulden.

In 1457, werd de wandelkring waervan hooger gewaegd is, door de beide priors van het Sinte-Sophia klooster by 's Hertogenbosch, en van datgene van den Apostelenberg by Luik, eenigszins veranderd. Wy laten den akt, waerin die veranderingen bepaeld worden hier onder volgen (2).

Scherpenheuvel, schonk eene glasraem, waerop het beeld van O. L. Vrouw van Scherpenheuvel was afgebeeld, en welke in de kerk langs den noorderkan werd geplaatst.

Johannes a Borgundia, pastoor van het Beggynhof te Herenthals, deed in de Augustynenkerk eene geschilderde glasraem plaatsē, de heilige Cecilia voorstellende; deze laetste venster werd geplaatst dicht by het hoogzael langs den kant der straet, enz.

(1) Acta fuerunt hec in oratorio celle prenomiuati Johannis novitii testatoris in antedieta domo Carthusiensi situata, presentibus honestis et discretis viris Johanne de Bercht pellifice, oppidano oppidi Diestensis, etc.

(2) Theodoricus et Theodoricus priores domorum Ste Sophie prope Buscoducis et Montis omnium apostolorum prope Leodium : per transitum ex suis Galileis ducentem in pomerium situm extra et circa muros cellarum exeundo sic possunt ex eodem pomerio per agrum et sylvam dictam Montem lapidum usque ad circulum, in quo ex more fit lectio, et exinde versus orientem transire per sylvam dictam *den Reygersbosch* usque ad semitam per levam versus aquilonem ducentem in agrum dictum *den Mortel* et per eandem semitam accedere ad agrum eundem, atque eundo ad agrum versus occidentem et aquilonem circumgirando in Montem lapidum reverti et exinde per pomerium circa cellas ad claustra redire. Pro majore autem spaciamento tantummodo siccō et sereno non autem aquoso, quando fossata et prata repleta et operta sunt aquis secundis diebus minutionum aut ob presentiam aut petitionem magne auctoritatis hospitem si e aliam causam per presidentem arbitrandum; postquam e sylva ad eorum semitas ducentes in agrum dictum *den Mortel* appropinquaverint liceat eis ad dextram ac versus meridiem et occidentem circum agrare Montem lapidum et ab eo descendere per communem plateam in prata dicta *Jansbunderen* in et supra slusam magnam atque ab ea versus orientem per plantiē dictam *den Grooten Bruel*, reverti in Montem lapidum et inde in pomerium circa muros cellarum atque exinde redire in claustrum. Nec ad spaciamenta exeundo declinent ad domum inferiorem seu mansionem laico-

Reeds vroeger, namentlyk in 1447, had de prior van het groot Karthuizers klooster, tydens het generael kapittel aldaer gehouden, toelating verleend om den kring, binnen welken de kloosterlingen van Zeelhem mogten goederen aenkrygen, te vergrooten, zoo als blykt uit de oorkonde die wy hier onder mededeelen (1).

Ten jare 1458 op 6 juny ging de toenmalige prior van Zeelhem, Cornelis Van Goes, met Antoon Zeucken, pastoor diens dorps, een verdrag aen betrekkelyk de offergiften, lykdiensten en andere pastorele rechten, achtervolgens welk door gemelde kloostergemeente eene jaerlyksche som van 8 oude groten te Kersmis zou betaeld worden.

De akt werd goedgekeurd door den Luikseken kerkvoogd Lodewyk van Bourbon, op 7 November van dat jaer.

rum et locum operariorum, preterquam postquam diebus minutionum aut ob presentiam honorabilium et magne autoritatis hospitem sive aliam causam rationabilem per priorem aut presidentem arbitrandam.

(1) *Littere capituli generalis de assignatione terminorum, etc., 1447.*

Frater Franciscus, humilis prior domus majoris Carthusie ceterique definitores capituli generalis ordinis Carthusiensis dilectis nobis in domino filiis ac fratribus domus beati Johannis Baptiste in Zeelhem ejusdem nostri ordinis salutem et omnium virtutum incrementum. Quia, carissimi fratres ac filii, relatione venerabilis patris domini Jacobi, prioris vallis regalii juxta Gandavum vestrique visitatoris, sufficienter intelleximus quatenus anno domini millesimo. CCCC. XL. a prefato nostro capitulo vobis termini possessiones acquirendi a procuratoribus vestris, tantum ad 12 leucas fuerunt assignati, quod tamen propter ordinationem quandam redemptionis breviter in partibus Brabantie factam, qua cavetur quod redditus a militaribus acquisiti possent per circumpropinquos redimi, et vestri redditus pro majori parte inibi consistant quare aliunde vobis de iisdem expedit providere, nobisque preterea prefatus vester visitator ut super hoc domui vestre providere dignaremur magna cum instantia requirendo supplicaverit, ideo ad ipsius prenominati patris prioris Gandavi magnam instantiam tam terminos acquirendi quam etiam procuratorem domus vestre in modum infra scriptum assignamus : ut videlicet ad 20 leucas seu 22 ad plus a villa de Diest et de Halen inter quas domus vestra est situata se extendant quodque prior sepedicte domus vestre pro tempore existens, seniorum ac maturiorum usus consilio suum procuratorem ter vel quater in anno extra prefatos terminos mittere seu destinare valeat ubi et quando videtur expedire. In cujus rei testimonium sigillum domus majoris Carthusie presentibus est appensum nostro sedenti capitulo generali anno Domini 1447.

Tydens de onlusten die onder het bestuer der princen van Luik, Jan van Heinsbergh en Lodewyk van Bourbon in dit land ontstonden, waren onze Karthuizers meer dan eens ten prooi gesteld aen de woede der opstandelingen, die hen in hun rustig verblyf van den sint Jans berg kwamen stooren.

In 1461 hadden zy veel te lyden van de benden onder de naem van *klipperslayers* gekend, die, na de gastvryheid by die moniken te hebben genoten, de dyken hunner vyvers doorstaken en hun groote schade veroorzaekten (1).

In 1465 werden zy aengevallen en vervolgd door de zoo genoemde *gezellen van de groene Tent*, in zoo verre dat de prior met zyne kloosterlingen gedwongen was naer Diest te vlugten, latende slechts tot bewaring des kloosters den procurator en eenige bedienden.

Eens gebeurde het dat de eerbiedwaardige prior uit zyne schuilplaets een uitstapjen naer het klooster deed, doch nauwelyks had men zyne tegenwoordigheid daer bemerkt of de opstandelingen drongen met geweld het godshuis binnen, hielden de man aen en het was slechts door tusschenkomst van den procurator, dat hy, zonder zwaer rantsoengeld te betalen, hunne handen ontkwam (2).

(1) Hierover kan men zien het *Chronicon-Johannis de Los*, uitgegeven door Mgr P. F. X. de Ram.

Emerserunt denique ex villulis et agris hujusmodi homunciones temerarii se vocitantes teutonice *dy cluppeislayers*, ferentes super brachium seu pileum suum picturam, scilicet vagum in papiro depictum hominem fustem viridem manibus gerentem, qui in diversis locis confederati gregatim socialiater incendentes ecclesiam malignantium ausi sunt constituere....

Quidam etiam eorum postquam in conventu Carthusiensium prope Diest in Seelhem beae pransi satis commedissent, pre nimia eorum petulantia, demissa aqua ex vivario suorum alumnorum omnes pisces destruxerunt gratiarum loco actionum.

(2) Zie hierover Henricus de Merica, *De cladibus Leodiensium*.

« Est monasterium ordinis Carthusiensis in finibus terre Lossensis, dictum de Zeelhem, cui quanta damna, quanta gravamina intulerint non facile est dictu. Decreverat a facie malorum venerabilis prior cum conventu suo occulte se transferre ad vicinum Brabantiae oppidum nomine Diest, relicto procuratore cum aliquantis laicis ad custodiam domus. Audi mira lector. En

dat de bekwame overste hem op alle wyzen aenmoedigde om zyne werken voort te zetten.

Wy lezen insgelyks by den voornoemden geschiedschryver, dat de prior van het Sint-Jacobsklooster te Luik, Jan Bleren, een Diestenaer, die de geschiedenis schreef der openbaring van Sinte-Juliana van Luik, betrekkelijk de instelling der feest van het Heilig Sacrament, zyn werk aen Dorlandus zond, om door dezen overzien en verbeterd te worden.

Blykens eenen brief, in 1535, door den prior van den Sint-Jansberg, Jan Zulre, aen het generael kapitel ingezonden, bestond die kloostergemeente toen uit veertien priesters, eenen novitie en ongeveer zooveel leekenbroeders.

In 1563 ontvingen onze Karthuizers van het magistraet van Diest toelating om in deze stad een refugie-huis te mogen aenkoopen, waer zy vroeger nog twee huizen hadden in bezit gehad.

Gelyk de overige godsdienstige gestichten, zoo in als rond de stad Diest gelegen, had de karthuisergemeente van Zeelhem, tydens de inlandsche beroerten der xvi^e eeuw, van de vyanden van staet en godsdienst veel te lyden; deze richtten hier groote verwoestingen aen.

In 1582, toen de krygsbenden van den prins van Oraniën, die te Diest lagen, vernamen dat het Spaensch leger dichter aen deze stad naderde, staken zy het karthuizersklooster in brand, opdat het zich binnen deszelfs gebouwen niet zou hebben kunnen verschuilen. Alles werd de prooi der vlammen, zoo dat de fraeye kerk, de kloosterpanden, de boekzael en overige gebouwen weldra niets anders meer dan eenen puinhoop vertoonden.

De Karthuizers waren gedwongen geweest, om de vervolgingen te ontgaen, den Sint-Jansberg te verlaten en de wyk naer elders te nemen. Zy kwamen later naer Diest, alwaer zy zich ophielden in hun refugie-huis, op de Overstraet gelegen, tusschen het Persoons-kollegie en het huis *het Schip* geheeten.

Uitwyzens eenen brief toegestuurd door den visitator der orde aen den toenmaligen prior, Jan Saro, die sedert 1572 aen het hoofd dezer kloostergemeente stond, was het gemelde refugie-huis toen maer weinig geschikt om tot verblyfplaets aen die moniken te dienen. De visitator maent dezen overste aen om een ruimer en geschikter gebouw aen te krygen en het getal der moniken, hetgeen zeer klein geworden was, trachten te vergrooten door nieuwe kweekelingen aen te nemen, in afwachting dat zy later door verandering der tydsomstandigheden naer hunne oude verblyfplaets mogten terugkeeren.

Op 25 december van den jare 1600, verwisselde de toenmalige prior, Jan Saro, het tydelyke met het eeuwige en werd in de kapel der grauwezusters, voor het altaer, ter aerde besteld. Na deszelfs dood verspreidden zich de weinige kloosterlingen, die nog overbleven, na eene afwezenheid van twintig jaren van hunne oude verblyfplaets, en Theodooric van Stompwyck werd met het bestuer der goederen gelast, die met Peeter Eykermans, monik van dit sticht, zyn verblyf te Leuven nam. In 1602 tot prior benoemd zynde, keerde hy met dry zyner medebroeders naer Diest terug. In tusschentyd deed hy eenige der cellen van het Zeelhensch klooster opschikken, die in verwoesting lagen, en omtrent Bamis van het jaer 1604 verlieten zy deze laetste stad om hunne oude verblyfplaets te gaen bewoonen.

Men begrypt genoeg hoe ellendig het hier toen moest gesteld zyn, doch de yvervolle overste gaf de zaak niet op en sloeg weldra de hand aen het werk om de gebouwen eenigszins te doen herstellen. De werken werden eventwel maer traegzaam voortgezet, by gebrek aen geldmiddelen. Zoo wy zien, was het schip der kerk met den kruisbeuk in 1616 gansch hersteld; twee jaren nadien was het hooge koor geschikt om er den goddelyken dienst in te verrigten. Op 15 juny werd het tempelgevaerte plegtiglyk ingewyd, ter eere van

Sint-Jan Baptist, door Stephanus, suffragaen van den bisschop van Luik.

In 1618 herstelde de gemelde suffragaen, op aenvraag der Karthuizers, het verjaringfeest der kerkwyding, op den zondag omtrent Onze-Lieve-Vrouw Visitatie vallende, ten einde de landlieden die plegtigheid met meer toeloop zouden kunnen bywoonen.

In 1614 had aertshertog Albertus een uitstapje naer Diest gedaen en bezocht ter dier gelegenheid den Sint-Jansberg; hy was dus ooggetuige geweest van de verwoesting, waerin het klooster destyds nog gedeeltelyk lag. Dit gaf gelegenheid aen onze Karthuizers om zyne aendacht op hunne kloostergemeente in te roepen. In 1616 zonden zy een verzoekschrift in aen den godvruchtigen prins, ten einde deze tot versiering hunner kerk eene geschilderde glasraem wilde schenken, waerin behalve een godvruchtig onderwerp, ook de beeldtenis zynere Hoogheid met degene zynere gemalin Isabella zou pryken.

In dit verzoekschrift doen de Karthuizers een kort verhael der rampen en onheilen, welke zy tydens de Nederlandsche beroerten te verduren hadden. Uit deze oorkonde blykt insgelyks dat men sedert den jare 1602 tot 1616 druk bezig was met de herstellingswerken van kerk en klooster; dat het schip der kerk met het koor ten volle waren voltooid en men sedert twee maenden den dienst in deze had beginnen te verrichten. Er bleef dus den Karthuizeren niets anders meer over dan te zorgen voor de inwendige versiersels van dien tempel, en daer de Brabantsche hertogen zich ten opzichte van dit sticht ten allen tyde zeer genegen hadden getoond, mogten zy insgelyks de hoop koesteren dat hun opvolger, de godvruchtige Albertus, hun het gevraagde geschenk niet zou hebben geweigerd.

Den 24 october 1616 werd dit verzoekschrift te gelyk met een gunstig antwoord door den Leuvenschen ontvanger

B. Blyleven, aen den raed van het finantie-wezen ingezonden en op 10 november van het zelfde jaer stond Albert aen de Karthuizers eene som van twee honderd Vlaemsche ponden toe, ter bekostiging der glasraem, die blykens den brief van den voornoemden ontvanger, door eenen beroemden glasschilder van Leuven moest worden uitgevoerd. Wy aenzien dien kunstenaer voor Simon Boels, die aldaer op dit tydstip de glasschildering met den besten uitslag uitoefende.

Wy laten hier onder het vertoogschrift met de overige stukken hiertoe betrekkelijk volgen (1).

Omtrent dien tyd werd het klooster met gansch deszelfs beluik gemeten door den gezwoornen landmeter N. Jans,

(1) Suis CELSITUDINIBUS.

Omni humilitate et reverentia exponunt Prior et Conventus fratrum ordinis Carthusiensis in Zeelhem, prope Diest, quomodo monasterium ipsorum anno 1582 a fidei nostre adversariis Diesthemium occupantibus, ea potissimum ratione pro maxima sua parte exustum fuerit, ne Hispanis id ipsum invadentibus, inde civitas gravius obsideretur. Cum vero post longam desolationem, quam a biennio ex parte S. E. proprijs oculis intuita est, Dei gratia et beneficio, jam ab annis quatuordecim, ruinae paulatim instaurari inceptae sint, locusque tanquam neutralis a religiosis iterum inhabitari; tandem eo usque in ejus restauratione profectum est ut templo ab aëris injuria tecto etiam chorus omnino paratus sit, in quo a bimestri ad Dei gloriam et honorem noctu diuque officium divinum peractum est. Cumque terrae Brabantinae proximum sit eorum monasterium eaque ratione olim a ducibus Brabantiae pluribus affectum beneficiis, confisi sunt S. E. tanquam legitimum illorum sicut principatus ita et pietatis successorem aliqua insigniori fenestra suam ecclesiam decoraturam ad Dei gloriam sui que memoriam sempiternam. Quod faciendo etc.

Op den rand des briefs staet het volgende aengeteekend :

L'avis de Balduin Blyleven conseiller et receveur général du Brabant au quartier de Louvain pour après en être ordonné. Fait a Bruxelles au bureau des finances le 6 de may 1616.

J. B. CROONENDAEL.

Leurs Altèzes serenissimes ayant eu rapport du contenu en ceste requeste l'avis sur icelle rendu par le receveur général du Brabant au quartier de Louvain et le tout considéré sur avis de ceulx de leurs finances donné et accordé, donne et accorde de grace espediale par ceste aux supplians la somme de deux cents livres du prix de quarante gros monnoye de Flandres la livre une fois pour faire la verrière demandée par ceste requeste et enrichir icelle ainsi que bon leur semblera avecq quelque mémoire des personnes de leurs Altèzes a en être payée

hetgeen bevonden werd binnen deszelfs muren eene uitgestrektheid te hebben van 822 roeden.

De pand had 164 roeden.

De boomgaard 153.

De oude of kleine hof 55 roeden.

De nieuwe hof 193.

Uitwyzens eene andere meting, gedaen op 2 september

par les mains du receveur général de ses finances Ambroise Van Onckel ordonnons lettres patentes en être depechées. Faict à la Vuere le 10 de novembre 1616.

ALBERT.

N. DE MONTMORENCY,

B. DE ROBIANO,

P. DE AYLA,

DEMETRIÈRES.

MESSEIGNEURS.

Par comparition du procurator du cloître des Chartreux de Zelem j'ai enfin ce jourd'hui appris la longueur et la haulteur de la verrière qu'ils demandent par leur requeste retournant avec le portrait dicelle sous cette couverte montant la hauteur et largeur selon la calculation en faite par un principal maître verrier de ceste ville, en présence du dit procureur et la mienne ensemble à deux cent cinquante pieds, ou la entour et demande le dit maître de chacun pied peinct un florin et du pied non peinct cinq patars, de sorte que la verrière entièrement peincte coutera deux cent cinq florins et celle non peincte seulement soixante deux florins dix sous ou bien aultant davantage qu'il plaira à leurs Altèzes sérénissimes avoir la verrière ornée, soit de leurs effgies, armoiries et aultrement; néantmoins pour n'attirer cy après à soy la réparation de la verrière me semble, sous très humble correction, que le meilleur serait d'accorder aux remettants certaine somme de deniers soit de cent cinquante ou bien de deux cents florins une fois et selon que plaira à vos Excell. sérénissimes conseiller de leurs Altèzes d'en charger aux dits remettants d'enrichir laditte verrière comme dit est. A moy me remettant et à tous ce que vos excellences et seigneuries seront servies me commander, je prie Dieu donner à icelles

Messeigneurs,

une santé très-heureuse et longue vie, me recommandant très-humblement à leurs bonnes graces.

De Louvain le 24 octobre 1616.

De vos Excellences et Seigneuries très-humble et très-obeïssant serviteur

Le receveur-général de Brabant au quartier de Louvain

B. BLYLEVEN.

Mes seigneurs,

Les chefs trésorier-général et commis des domaines et finance de leurs Altèzes sérénissimes, etc.

1611 door Govaert Soers, gezworenen landmeter der stad Diest, had de wyngaert met de hage zuidwaerts het klooster gelegen, eene oppervlakte van 738 roeden.

In 1647 werd de schoone ingangspoort gebouwd; zy werd in den styl der Wedergeboorte opgetrokken, en heeft eene torenvormige gedaente; in haren voorgevel treft men eene versierde nis aen, waerin vroeger het beeld van Sint-Bruno geplaetst was.

In 1663 werd een groot gebouw aengelegd tot herberging der vreemdelingen, bestaende uit twee lange vleugels; in elk dezer telt men 22 vensters, in twee ryen verdeeld.

De kerk, welke zuidwaerts lag en omtrent 1820 werd afgebroken, vormde met de overige gebouwen eene vierkante plaets; zuidwaerts tegen het gasthof verheft zich nog een bevallige toren, onder den naem van Sint-Janstoren gekend, omdat men het beeld van dien Heilige in eene nis aentreft; vroeger diende hy tot ingangspoort aen het voornoemde gasthof.

De schryver van het hooger aengehaelde werk, *Les délices du pais de Liège*, geeft een omständig beschryf van dit klooster, gelyk het bestond ten jare 1744. Wy laten er eene vrye vertaling van volgen.

Dit godshuis, dat het voorkomen heeft van eene vlek of kleine stad, is geheel met muren omgeven. De ingang is langs de noordzyde, aen welke men onlangs een gebouw heeft gevoegd tot gebruik der vrouwpersoonen, aen wie den ingang van het klooster, volgens den regel der Karthuizers, is verboden.

Dit gebouw heeft het uitzicht op eene ruime plaets tegenover welke men andere fraeye gebouwen aentreft, bestemd tot herberging der vreemdelingen, die dit eenzaam verblyf komen bezoeken. Op een der hoeken dezer staet eene nieuwerwetsche poort, langs welke men in eene andere vierkantige plaets gaet, tusschen de kerk en het vreemdelingenkwartier gelegen.

Langs deze plein komt men in het klooster, bestaende uit vier galleryen waarvan elke 160 voeten lengte heeft, zynde deze aengelegd rond eenen uitgestrekten moestuin.

De cellen der moniken, binnen het beluik dier panden gelegen, zyn samengesteld gelyk die van andere kloosters dezer orde, uit eenige kamers en eenen kleinen aengelegen bloemhof.

De kerk, die vast aan het klooster gebouwd is, bestaet uit een langwerpig schip zonder zybeuken met een langen kruisvleugel. Het hooge altaer is naer de Corinthiaensche orde uit zwarten en gespikkelden marber opgetrokken en wordt ondersteund door vier fraeye zuilen, tusschen welke men een tafereel aentreft den doop des Zaligmakers voorstellende, dat door eenen beroemden kunstenaer is gemaeld.

In het opperdeel des altaers ziet men eene nis, waerin het beeld van Sint-Jan-Baptist, beschermheilige diens kloosters, in half bytelwerk uitgevoerd, staet geplaeft. De gestoeltens en deuren die het koor versieren zyn insgelyks met veel kunst uitgewerkt. Aan den ingang des koors, hetgeen van het overige gedeelte der kerk is afgescheiden, staen twee altaers; in den kruisvleugel-treft men er nog vier andere aan die zeer netjes onderhouden zyn; aan den westerkant des kloosters ligt eene vierkante plein, bestemd voor de werktuigen van den landbouw, enz.

Ofschoon het klooster vry hoog gelegen is, heeft men er echter geen gebrek aan water, vermits men er verschillende bornputten aentreft, waarvan een in het midden der voorplein ligt, waarop men eene zuilvormige pomp heeft geplaeft, welke door hare marmeren waterkommen en andere versiersels een waer kunstwerk is (1).

(1) Cette maison, qui paraît au dehors comme une petite ville, est toute renfermée dans une vaste enceinte de muraille, dont l'entrée est au *septentrion*, accompagnée d'un corps de logis bâti depuis peu à l'usage des personnes du sexe à qui la règle des chartreux interdit l'accès de l'intérieur. Les vues de ce bâtiment sont sur une cour très-grande et très-belle que borde en face un bâti-

y niet aen te teekenen dat, volgens de rekeningen diens kloosters, in 1753 een fraeye altaertrap met nieuwen vloer van Italiaenschen marber werd aengelegd en andere kunstwerken uitgevoerd.

Toen in 1792 de Fransche legers in ons vaderland rukten, nam de toenmalige prior, die een Fransche uitwykling was, met eenige andere kloosterlingen de wyk naer Duitschland. Na hun vertrek werd het klooster geplunderd en men eischte eene zware som, die de overige leden by hunne terugkomst in dit sticht als rantsoengeld voor de vluchtelingen moesten betalen.

In de maend december 1794, werd de kloostergemeente andermael in eene nieuwe brandschatting geslagen; twee

ment spacieux destiné à loger les étrangers qui viennent visiter cette solitude et est terminé par un beau portail construit dans le goût le plus moderne par où on entre dans une seconde cour oblongue comprise entre le corps de logis des étrangers et l'église qui lui est parallèle. Au fond de cette cour on passe aux cloîtres qui consistent en quatre galeries voûtées chacune de 160 pieds, disposées autour d'un grand jardin potager. Les cellules des religieux régiment autour de ces cloîtres et sont composées, comme toutes celles de cet ordre, de quelques chambres et d'un petit jardin.

L'église, qui leur est aussi contiguë, consiste en un long vaisseau à pleine voûte et sans collatéraux, avec une croisée assez longue. Le principal autel est d'ordre corinthien de marbre noir et jaspé, soutenu entre quatre belles colonnes, entre lesquelles un pinceau savant a représenté le baptême du Sauveur; cette belle ordonnance est surmontée d'une niche qui renferme une figure de ronde bosse représentant saint Jean-Baptiste, dont cette maison porte le nom. Les portes et les stalles du chœur sont elles mêmes un ornement par la délicatesse avec laquelle elles sont travaillées. La nef est séparée par une cloison peinte, qui ferme deux autels et la croisée en renferme encore quatre qui sont tous entretenus déceimment.

Enfin, du côté de l'*occident*, on trouve une cour détachée de la maison, quoiqu'enfermée par la même enceinte, où abonde tout ce qui peut aider l'agriculture et mettre le terrain à profit.

A considerer l'élévation de ce lieu, il semble qu'on devrait y avoir disette d'eau. Cependant, elle y abonde par le moyen de plusieurs puits que l'on y a creusés. On en remarque surtout un qui est au milieu de la première cour, au dessus duquel est une double pompe soutenue par une colonne carrée qui porte deux coquilles de marbre destinées à recevoir les eaux. Cet ouvrage est brillant et enrichi de beaucoup de sculpture.

(*Les Délices du pays de Liège*, tom. IV, pag. 210 et 211.)

jaren nadien onderging het godshuis het lot der overige burgerlyke en geestelyke gestichten van ons land. De moniken werden uit hunne oude verblyfplaats van den Sint-Jansberg verdreven en het klooster met al deszelfs afhankelykheden werd openbaer veil gesteld. De gebouwen in het beluik der muren gelegen met eenige aenpalende goederen, werden aengekocht door den burger Liberton. Eenige jaren later werden zy de eigendom van den heer Gericke, die deze tot een zomerverblyf deed opschikken.

Na de omwenteling van 1830 verkocht deze heer, die in dienst van den koning der Nederlanden was, dezen eigendom wederom aen den heer Fischbach-Malacord, die gedurende dertig jaren lang dit landgoed heeft bewoond en hetzelfde tot een alleraengenaemste buitenverblyf heeft herschapschapen.

Op een liefelyken zomernamiddag van het loopend jaer volgde de schryver van dit historisch opstel de heirbaen die van Diest naer Hasselt leidt om eene wandeling naer het oude Zeelhem te doen (1). Hoe schoon, hoe heerlyk zyn de

(1) Tydens het bezoek dat wy op den Sint-Jansberg deden, vertelde men ons dat volgens eene overlevering de parochie kerk van Zeelhem in de nabyheid van dit klooster vroeger gebouwd stond, en dat die plaats thans nog onder den naem van het kerkhof wordt aengeduid; de heer vanden Sanden verzekerde ons aldaer een steenen kruis te hebben opgedolven, hetgeen nog heden op het kasteel bewaerd wordt. Onze opzoekingen over het dorp Zeelhem hebben ons geleerd dat de aloude kerk dier gemeente wezenlyk op deze plaats gebouwd stond, zynde deze gelegen op de grenspalen van de heerlykheid van Diest niet verre van den hoord des Demers. Immers wy lezen in de statuten van het schippersambacht van Diest het volgende betrekkelyk de gelegenheid dier kerk.

« Item dat de gesellen van den voirsr. ambacht ten tyde sy de schepen innehalen ofte vuytvueren sullen, sculdich sullen zyn als sy dit hier vuyter stad vueren, te stane in ordene hier op de vischmerckt, ende als zy de scepen op den wech van Zichem halen te stane aen den Weversloop, onder den Crouwelbosh daer de vryheid van Zichem eyndt ende op den weg van Halen op de plaetse daer ons gened. Heer-jurisdictione *ontrent der kercken van Zeelhem* eyndet en niet nederwaerst gaen op te verbeurde telcker reyse van vier stuivers.

Uit hetgene de geleerde Wendelinus in zyn gekend werk: *de Natali solo legum salicarum*, hetwelk hy in 1649 in 't licht gaf, over de puinen van het oude slot dier plaats heeft aengeboekt, blykt genoeg dat in dit jaer de kerk

landgezichten die men in dit aengenaem jaergetyde in de omstreken van Diest aentref. Het is geene onafgebrokene vlakke, gelyk men veelal in de Kempen ziet en waer het oog geene rust vindt; maer de landstreek bestaet uit vele zachte hellingen, met het schoonste groen bedekt en met kleine boshjes doormengd, die eene aengename verscheidenheid voor het gezicht opleveren. Hier zyn het wyde velden die zich als eene golvende zee vertoonen; daer wederom uitgestrekte beempden, waer het dartelende vee in kudden graest. Van verre in 't verschiet verheft zich de Sint-Jansberg met zyne torens en gebouwen, van een bladerryk geboomte omringd.

Het sloeg juist zes uren op den Sint-Janstoren, toen wy aen de groote inganspoort van het kasteel aenkwamen. De wandeldreven der moniken zyn meestal verdwenen en in eenen weelderigen lusthof herschapen. Wy volgden deszelfs

diens dorps hier nóg stond. De doorgeleerde man, die toen pastoor der parochie van Zeelhem was, dacht in die puinen, welke, gelyk hy zegt, *dicht by den Demerstroom tegen over de kerk dier plaats gelegen waren*, de overblyfsels te vinden van het paleis van Saligast, een der opstellers der Salische wetten.

Ziehier 's mans woorden :

« Tam est antiquum tamque illustre hoc Saligasti domicilium, cujus ex adverso ecclesie in pratis ad Dameram visuntur palatii antiquissimi rudera lapidesque et fundamenti reliquie comitum illorum decus testantia. »

Hoogst waarschynelyk kwamen die puinen voort van het aloude slot diens dorps, waerin Wichold en zyne gade, de gelukzalige Adela, ouders van Sint-Trudo, eertyds verbleven hadden.

Volgens de aenteekeningen van Jan Lathomus van Bergen, abt van Sint-Truiden, die in 1497 schreef, werd het lichaem van Adela na hare dood in de kerk van Zeelhem ter aerde besteld. Wichold werd begraven, volgens den zelfden schryver, in deszelfs landgoed van Webbekem.

« Anno Domini 644 vel quasi sancta Adala, mater beati Trudonis in pace quiescit, cujus corpus apud Zeelhem villam que allodium est sancti Trudonis in ecclesia sepultum miraculis claruit et in decenti loculo compositum a terra elevatum est.

» Anno Dni 645 illustris vir Wicholdus, pater ipsius beati Trudonis, in senectute bona in domino obdormivit et in ecclesia ville sue allodialis, que ex nomine suo Webbekem denominatur, sepultus elevari meruit. »

Zie ook PERTZ, *Monumenta Germania historica*, tom. XII, bladz. 564.

kronkelende paden, die met syringabosschen en roozelienperken bezoomd zyn, tot aen de Sint-Bruno'spoort, die thans nog bestaet en haer oud voorkomen behouden heeft. Voor die poort, in 't midden van eenen boomgaard, staet eene kleine kapel, waerin men een Mariabeeld ziet, gekend onder den naem van *Onze-Lieve-Vrouw van Onrust*, tot welk sedert twee eeuwen eene groote toeloop van geloovigen geschied. Over eenige jaren werd in die kapel des zondaegs het misoffer verricht door eenen Kruisheer van het klooster van Diest, voor de bewooners des kasteels.

Aen de rechterzyde der ingangspoort ziet men nog eene kleine opening langs welke men vroeger aelmoesen uitreikte aen de behoeftigen, toen de moniken hier nog verbleven. De eigenaer des kasteels was juist eenige maenden overleden, toen wy die gebouwen kwamen bezichtigen. Zyn oppertuinman, de heer Edward vanden Sanden, van Bellem in Vlaenderen, had de vriendelykheid van ons het kasteel rond te leiden en ons over de vroegere bestemming der gebouwen een omstandigen uitleg te doen. Op de voorste plein staet thans nog een uitgestrekt gebouw, zynde het voormalige gasthof, waer over wy hooger spraken en welke met eenen daeraen gebouwdn vleugel de heerenwooning van dit buitengoed uitmaekt. Men ziet er thans nog een gedeelte der kloosterpanden, welke in glazen planthuizen zyn verkeerd, om er des winters de gewassen te bewaren der warme luchtstreken. Dank aen de zorg en ervarenheid van dien tuinman, troffen wy hier de zeldzaamste gewassen en bloemplanten aen die de vier werelddeelen voortbrengen; hoogstammige camelia's, azalea's, yucca's, vetplanten van allen aert stonden hier weelderig te groeyen.

Oostwaerts de beide vleugels des kasteels verheft zich een oud gotisch gebouw der xv^e eeuw, hetgeen thans tot eene bidplaets is opgeschikt. Dit gebouw, hetgeen dicht aen de kerk schynt gestaen te hebben, diende vroeger, naer men ons verzekerd heeft, tot sacristy, en volgens andere tot

kapitelzael des kloosters. Wy denken dat het een overblyfsel, misschien het hooge koor der eerste kerk is, hebbende hetzelfde 42 voeten lengte op 22 voeten breedte. Het gewelf is in dry gelyke vakken verdeeld; de sleutels des gewelfs waerin de sluitribben samenloopen zyn met snywerk versierd. Op de achterste dier sleutels komen de wapens voor van Geeraert van Diest, stichter des kloosters; op den middelsten ziet men degene van Maria van Vlaenderen, deszelfs huisvrouw; op den voorsten is een engel afgebeeld, dragende in de hand eenen rol papiers, waerop wy meenen den naem van Godescalcus te hebben gelezen, wat ons doet met rede vermoeden dat het gebouw onder het bestuer van dien overste, die in 1430 aen het hoofd dier kloostergemeente stond, werd opgebouwd.

De laetste eigenaer des kasteels, mynheer Hubert de Fishbach-Malacord, heeft dit oude gebouw prachtig doen opsieren naer den gotischen bouwtrant. De voorgevel bestaet uit dry ogivaelsche bogen; wederzyds den ingang der kapel ziet men twee hooge standbeelden der apostelen Petrus en Paulus, die gelyk de overige sieraden uitgebyteld zyn door den bekwamen kunstenaer Alphons Bogaerts, van Diest. De kapel is inwendig met groote rykelykheid in den ouden trant geschilderd en verguld en dient thands tot bidplaets van het kasteel.

Toen de schryver het kasteel verliet, had de zon hare dagelyksche hemelbaen geheel doorloopen en wierp haren laetsten schitterenden gloed op de verhevene gebouwen van het eeuwenheugend klooster. Sedert de afflygheid van den eigenaer lag hier alles in eene doodsche stilte; de uerslag van den Sint-Janstoren alleen, met het geritsel der bladeren van den luthof, kwamen die stilte nu en dan eens zachtjens onderbreken. Men zou gewaend hebben dat het rustig verblyf der voormalige Karthuizers, even als vroeger, nog door deze bewoond werd.

Onder den diepen indruk die dit plechtig vertoog op den

geest des opstellers liet, deed hy eenige aenteekeningen en maekte tevens het voornemen van zyne opzoekingen betrekelyk dit oude sticht eens te laten in druk gaen.

't Is dit voornemen hetgeen hy thans heeft bewerkstelligd.

Naemrol der priors van den Sint-Jansberg.

Jan van Meldert. Zyn naem komt voor in een testament van den ridder Eustachius van den Boogaerde, heer van Loobosch, in 1550, door den notaris Hendrik van Diest opgesteld; in eene oorkonde van den jare 1558 vinden wy insgelyks eenen prior dezès stichts die den naem van *Johannes* draeght; in eenen akt van Beatrix van Loobosch, abdis van Herckenrode van 1552 word andermael melding gemaekt van den prior *Johannes*, van Zeelhem.

Jacobus, wordt vermeld in oorkonden van den jaren 1568 en 1569.

Laurentius, staet aengeduid in een testament van den ridder van Loobosch van den jare 1585.

Everhardus van Heussen, staet vermeld in verschillende akten betrekkeelyk den afstand der heerlijkheid van Zelck tot de jaren 1401, 1404, 1405 en 1406 behoorende.

Goswyn Comhair, later bisschop van Scalholt in Ysland. Blykens eenige oorkonden bestuerde hy onze kloostergemeente in 1410 en 1414.

Geeraert Pannaert komt voor in 1416.

Jan van Montingies, aengeduid in 1422.

Hildewardus Oste, was prior in 1426 en 1427.

Godeschalvus, wordt vermeld in akten tot de jaren 1450 en 1451 behoorende.

Hildewardus; wy vinden hem aengeteekend als prior van dit sticht in 1458 en 1440.

Goswyn Mullinc, van Arnhem staet vermeld in oorkonden van de jaren 1454 tot 1455.

Hendrik Van den Peerboom anders de *Pyro* geheeten, was doctor in de beide rechten bevorderd geweest in de hoogeschool van Keulen; hy bestuerde ons klooster in 1445 (1).

(1) De *Pyro*, die in 1475 overleed, had, eer hy het Karthuizersshabyt had aengenomen, het kerkelyk recht met veel lof onderwezen in de hoogeschool van Keulen. Hy woonde de zittingen by der kerkvergadering van Constans, in welke akten zyn naem dikmaels voorkomt. Behalve het klooster van den Sint-Jansberg, bestuerde hy nog, in hoedanigheid van prior, datgene van Luik, enz.

Hendrik van Orsoy, wordt vermeld in oorkonden van de jaren 1445 en 1447.

Cornelis van Goes, komt voor in de hoedanigheid van prior in verschillende akten der jaren 1450, 1451 en 1458.

Jan van Baelen, werd prior aangesteld volgens den schryver de Wael in 1459. Hy was een zeer verdienstelyk man, en overleed op 21 oktober 1476

Niklaes van Leiden, bestuerde het klooster in 1474.

Nicasius, was prior in 1497 en 1498.

Laurenz van Tricht.

Hermann van Eynatten als prior vermeld in 1514, 1517 en 1518.

Jan Zurle, had het bestuer van den sint-Jansberg in 1552 tot 1541

Geeraerd van Goetsenhoven, was prior in 1541 en 1547.

Hendrik van Luik, was tevens provinciale visitator der orde; hy overleed op 24 augusty 1571.

Jan Saro was opvolger van dezen laetsten; hy had het bestuer dier kloostergemeente sedert 1572 tot aen het einde van het jubeljaer 1600, toen hy op 25 december in het refugie huis te Diest overleed.

Theodoor van Stompwyk was prior van Zeelhem sedert 1602, hy deed het klooster grootendeels herbouwen na de verwoesting welke de geuzen hadden aengericht en overleed op O. L. Vrouw Visitatie dag 1621.

Laurenz Serjanis, geboortig van Middelburg in Zeeland, volgde dezen laetsten op in het priorsambt; hy bouwde het nieuw gasthof, gelyk dit na de verwoesting bestond en werd in 1629 in de zelfde hoedanigheid naer het klooster van Onze L. Vrouw ter Kapelle by Heerne verzonden.

Peeter Daems, zyn opvolger was vroeger prior geweest in het klooster van Heerne en bleef slechts te Zeelhem tot in 1652.

Adriaen Luyckx, kloosterling van het sticht van Heerne werd door het generael kappittel tot prior van Zeelhem aangesteld en verbleef hier tot 1655.

Jan Rubens, geboren in Ardennen, vroeger prior van sint-Martens bosch, was prior van Zeelhem van 1655 tot 1658.

Hugo Matte, van Gent bestuerde het klooster van 1658 tot 1644.

Vicentius Knibbe, was prior van 1644 tot 1651. Onder het bestuer van dezen oversten werd de fraeye ingangpoort des Kloosters opgetrokken.

Peeter Antonis, door het generael kappittel als prior aangesteld in 1652.

Joseph d'Outelair, volgde dezen laetsten op in hoedanigheid van prior en overleed in 1657.

Wilhelm d'Outelair, broeder van den voorgaenden, werd na dezès dood met het priorsambt bekleed; hy had tot opvolger:

Karel van Meldert, die in 1667 overleed.

Emmanuel Joris, (Georgii) verbleef hier in de hoedanigheid van prior tot in 1672.

Hugo Gaethovius, geboren te Beeringen, bestuerde den sint-Jansberg na het vertrek van dezen laetsten.

P. Hermans, was prior in 1749.

Niklaes Waeffelaers, bestuerder dezer gemeente in 1750.

Jacob Hoolemans, was overste diens kloosters in 1776.

Th. Booqaerts, was prior in 1784.

F. Beckers, bestuerde dit sticht in 1787.

Georgius Kenleer, was de laetste prior van dit klooster, dien wy hebben aengetroffen. Zyn naem komt voor in de jaren 1793 en 1794.

